

Αρχαία Ελληνικά (μτφρ.)
Ομηρικά έπη Οδύσσεια

Α΄ Γυμνασίου

Μετάφραση: Δ.Ν. Μαρωνίτης

Τόμος 6ος

**Γ' Κ.Π.Σ. / ΕΠΕΑΕΚ II / Ενέργεια 2.2.1 /
Κατηγορία Πράξεων 2.2.1.α:**

**«Αναμόρφωση των προγραμμάτων
σπουδών και συγγραφή νέων
εκπαιδευτικών πακέτων»**

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ

Δημήτριος Βλάχος

Ομότιμος Καθηγητής του Α.Π.Θ

Πρόεδρος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

**Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή νέων
βιβλίων και παραγωγή υποστηρικτικού
εκπαιδευτικού υλικού με βάση το
ΔΕΠΠΣ και τα ΑΠΣ για το Γυμνάσιο»**

Επιστημονικός Υπεύθυνος Έργου

Αντώνιος Σ. Μπομπέτσης

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Αναπληρωτής Επιστημ. Υπεύθ. Έργου

Γεώργιος Κ. Παληός

Σύμβουλος του Παιδαγωγ. Ινστιτούτου

Ιγνάτιος Ε. Χατζηευστρατίου

Μόνιμος Πάρεδρος του Παιδαγ. Ινστιτ.

**Έργο συγχρηματοδοτούμενο 75% από
το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο και
25% από εθνικούς πόρους.**

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

Μαρία Σαμαρά, *Επίτιμη Σχολική
Σύμβουλος*

Κωνσταντίνος Τοπούζης
Φιλολόγος

ΚΡΙΤΕΣ-ΑΞΙΟΛΟΓΗΤΕΣ

Ανδρέας Βοσκός, *Καθηγητής
του Πανεπιστημίου Αθηνών*

Μαρία Ράππη, *Σχολική Σύμβουλος*
Βενετία Μπαλτά, *Φιλολόγος,
Σχολική Σύμβουλος*

ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ

Γεώργιος Πισκοπάνης,
Εικονογράφος- Σκιτσογράφος

ΦΙΛΟΛΟΓΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ

Ευάγγελος Μπακλαβάς, *Φιλολόγος*

ΥΠΕΥΘΥΝΕΣ ΤΟΥ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΣΥΓΓΡΑΦΗ

Χριστίνα Αργυροπούλου,
Σύμβουλος του Παιδαγ. Ινστιτούτου
Αναστασία Κυρκίνη-Κούτουλα,
Σύμβουλος του Παιδαγ. Ινστιτούτου

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΤΟΥ ΥΠΟΕΡΓΟΥ
Αγάθη Γεωργιάδου, Φιλολόγος,
Σχολική Σύμβουλος

ΕΞΩΦΥΛΛΟ
Επεξ. εικ. του Βιβλίου (1ος τ. σελ. 88)

ΠΡΟΕΚΤΥΠΩΤΙΚΕΣ ΕΡΓΑΣΙΕΣ
«ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ –
MULTIMEDIA A.E.»

ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ ΓΙΑ
ΜΑΘΗΤΕΣ ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ

Ομάδα Εργασίας
Αποφ. 16158/6-11-06 και
75142/Γ6/11-7-07 ΥΠΕΠΘ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

**Μαρία Σαμαρά
Κωνσταντίνος Τοπούζης**

**ΑΝΑΔΟΧΟΣ ΣΥΓΓΡΑΦΗΣ
ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΠΑΤΑΚΗ
www.patakis.gr**

Αρχαία Ελληνικά (μτφρ.)

**Ομηρικά έπη Οδύσσεια
Α΄ Γυμνασίου**

Μετάφραση: Δ.Ν. Μαρωνίτης

Τόμος 6ος

23η ΕΝΟΤΗΤΑ: ρ, σ (περίληψη) - ρ 331-376/<290-327> (ανάλυση)

Α΄. ΚΕΙΜΕΝΟ:

ΚΥΡΙΑ ΘΕΜΑΤΑ:

- Ο Τηλέμαχος στο παλάτι:
ενημερώνει τη μητέρα του και
φροντίζει διακριτικά τον «ξένο»
- Ο Άργος αναγνωρίζει
τον Οδυσσέα και σε λίγο πεθαίνει
- Η πρώτη μέρα του Οδυσσέα–
ζητιάνου στο σπίτι του
- Εμφάνιση της Πηνελόπης
στους μνηστήρες

1. Οδυσσέας
και Άργος. Χαλκογραφία
άγνωστου καλλιτέχνη.

A.1. Περιληπτική αναδιήγηση της ραψωδίας ρ και ανάλυση των στ. 331-376: Τηλεμάχου και Όδυσσέως επάνοδος εις Ίθάκη

Το πρωί (39η μέρα της Οδύσειας), ο Τηλέμαχος πήγε στο παλάτι με τον μάντη Θεοκλύμενο. Εξιστόρησε στη μητέρα του τα σχετικά με το ταξίδι, από τα οποία ενδιαφέρον για την Πηνελόπη είχε η πληροφορία ότι ο Οδυσσέας βρίσκεται αποκλεισμένος στο νησί της Καλυψώς. Πήρε όμως τον λόγο ο μάντης και τη βεβαίωσε ότι ο άντρας της βρίσκεται κάπου στην Ιθάκη και σχεδιάζει την εξόντωση των μνηστήρων.¹

Στο μεταξύ, ξεκίνησαν για την πόλη κι ο Εύμαιος με τον «ζητιάνο».

Στον δρόμο συνάντησαν τον γιδο-βοσκό Μελάνθιο, που τους έβρισε και κλότσησε τον «ξένο». Πλησιάζοντας στο παλάτι, άκουσαν τον ήχο της κιθάρας του Φήμιου και σταμάτησαν· συγκινημένος ο Οδυσσέας έσφιξε το χέρι του βοσκού, εξέφρασε τον θαυμασμό του για τα ανάκτορα και δάκρυσε μόλις αντίκρισε ανήμπορο πάνω στην κοπριά το πιστό σκυλί του.

Αναγνώριση του Οδυσσέα από τον Άργο

331

Κι ενώ εκείνοι

συναλλάσσοντας τα λόγια τους
μιλούσαν,

ένα σκυλί που ζάρωνε, σήκωσε

ξαφνικά τ' αυτιά και το κεφάλι του –
ο Άργος² του καρτερικού Οδυσσέα!

Τον είχε ο ίδιος

μεγαλώσει, όμως δεν πρόλαβε να
τον χαρεί· πρωτίτερα

335

αναχώρησε να πάει

στην άγια Τροία.

Τα πρώτα χρόνια οι νιούτσικοι

τον έβγαζαν κυνήγι,

και κυνηγούσε αγριοκάτσικα,

ζαρκάδια και λαγούς.

Μετά τον παραμέλησαν, αφότου

ο κύρης του ταξίδεψε μακριά,

και σέρνονταν στην κοπριά, χυμένη

σε σωρούς από τις μούλες

345

και τα βόδια στην αυλόθυρα

μπροστά, απ' όπου

του Οδυσσέα οι δούλοι σήκωναν

κάθε τόσο να κοπρίσουν

το μέγα τέμενός³ του.

Εκεί τώρα σερνόταν το σκυλί, μ'

αμέτρητα τσιμπούρια ο Άργος.

Κι όμως, αναγνωρίζοντας

τον Οδυσσέα στο πλάι του,

**σάλεψε την ουρά του και
κατέβασε πάλι τ' αυτιά του,**

**δή τότε γ', ὡς ἐνόησεν Ὀδυσσεύα
ἐγγύς ἔοντα, / οὐρῆ μὲν ῥ' ὃ γ'
ἔσηνε καὶ οὐᾶτα κάββαλεν ἄμφω
<301-2>/344-5**

**ὅμως τη δύναμη δεν βρήκε να
φτάσει πιο κοντά στον κύρη του.
Τον είδε εκείνος, και γυρίζοντας
αλλού το βλέμμα του,
σκούπισε ένα δάκρυ – από
τον Εύμαιο κρυφά,
για να τον ξεγελάσει. Ὑστερα
μίλησε ρωτώντας:**

2. Λαγωνικό.

Λεπτομέρεια

**αγγειογραφίας του 6ου αι. π.Χ.
(Μόναχο, Αρχαιολογ. Μουσείο)**

1 (στ. 261) Φαίνεται τώρα γιατί χρειάστηκε ν' ακολουθήσει τον Τηλέμαχο ο μάντης Θεοκλύμενος – και θα φανεί πιο καθαρά στη συνέχεια.

2 (στ. 333) ο Άργος: Το όνομα του σκύλου από το αρχαίο επίθετο άργος (> εν-αργής > ενάργεια* / άργυρος), που έχει δύο σημασίες: γρήγορος και λαμπερός (καθώς η γρήγορη κίνηση παράγει αστραφτερή λάμψη)· άργοί κύνες: ταχύποδα σκυλιά (τα κυνηγόσκυλα). Το νεότερο επίθετο αργός < άεργος: ο μη εργαζόμενος, οκνηρός, νωθρός· ενώ άνεργος: αυτός που δεν έχει δουλειά.

3 (στ. 342) τέμενος (<τέμνω): κομμάτι γης παραχωρημένο ως ιδιοκτησία (στον βασιλιά π.χ.) ή αφιερωμένο σε κάποιον θεό.

Ο Οδυσσέας εκμαιεύει πληροφορίες για τον Άργο

350 «Εύμαιε, τι παράξενο· τέτοιο σκυλί μες στις κοπριές να σέρνεται, φαίνεται η καλή του ράτσα. Δεν ξέρω ωστόσο και γι' αυτό ρωτώ· εξόν από την ομορφιά, ήταν και γρήγορο στο τρέξιμο; ή μήπως έτσι, σαν τους άλλους σκύλους που τριγυρίζουν στα τραπέζια των αντρών, και τους κρατούν οι άρχοντες

355 μόνο για το καμάρι τους;»
Και τότε, Εύμαιε χοιροβοσκέ,
πήρες ξανά τον λόγο κι
αποκρίθηκες:
«Ω ναι, ετούτο το σκυλί σ' αυτόν ανήκει που αφανίστηκε πέρα στα ξένα. Αν είχε ακόμη το σκαρί, αν είχε και την αντοχή,

όπως ο Οδυσσέας το άφησε,
μισεύοντας στην Τροία,
360 βλέποντας θα το θαύμαζες
και για τη γρηγοράδα
και για την αλκή του· που,
κυνηγώντας, δεν του ξέφευγε
κανένα αγρίμι, βαθιά χωμένο
στο δάσος το βαθύ –
ξεχώριζε πατώντας πάνω
στα πατήματά του.

Τώρα το πλάκωσε η μιζέρια,
αφότου χάθηκε το αφεντικό του
365 μακριά από την πατρίδα του,
κι αδιάφορες οι δούλες
αφρόντιστο το αφήνουν.
Ξέρεις, οι δούλοι, σαν τους λείψει
το κουμάντο των αρχόντων,
δεν θέλουν πια να κάνουν
τη στρωτή δουλειά τους.

Γιατί κι ο Δίας, που το μάτι του
βλέπει παντού, κόβει
του ανθρώπου

370 τη μισή αρετή, απ' τη στιγμή
που θα τον βρεί
η μέρα της σκλαβιάς.»

Μιλώντας πια, προχώρησε
στα ωραία δώματα,
και πέρασε στην αίθουσα με
τους περήφανους μνηστήρες.

Κι αυτοστιγμεί τον Άργο σκέπασε
η μαύρη μοίρα του θανάτου,

375 αφού τα μάτια του είδαν
ξανά, είκοσι χρόνια
περασμένα, τον Οδυσσέα.⁴

Ἄργον δ' αὖ κατὰ μοῖρ' ἔλαβεν
μέλανος θανάτοιο, / αὐτίκ' ἰδόντ'
Ὀδυσῆα ἐεικοστῶ ἔνιαοτῶ
<326-7>/374-6

3. Σκηνή κυνηγιού
από κύλικα του 6ου αι. π.Χ.
(Λονδίνο, Βρετανικό
Μουσείο)

Ο «ζητιάνος» ακολούθησε τον Εύμαιο, κάθισε στο κατώφλι και δέχτηκε ελεημοσύνη από τον Τηλέμαχο, ενώ η Αθηνά τον παρακίνησε να ζητιανέψει από όλους, για να δει «ποιοι το μέτρο σέβονται και ποιοι το δίκαιο καταργούν». Όλοι κάτι του έδιναν εκτός από τον Αντίνοο που, όταν άκουσε από τον Μελάνθιο ότι τον «ζητιάνο» τον έφερε στο παλάτι ο Εύμαιος, επέπληξε τον χοιροβοσκό («γιατί μας τον κουβάλησες αυτόν εδώ στην πόλη;»⁵) και πρόσβαλε βάναισα τον «ξένο»· εκείνος προσπάθησε μάταια να προκαλέσει τον οίκτο του, όταν δε τόλμησε να

σχολιάσει τη συμπεριφορά του («δεν φαίνεται στα κάλλη σου να ταίριαξε και το μυαλό σου»), ο Αντίνοος έριξε καταπάνω του ένα σκαμνί. Ο Οδυσσέας έμεινε ασάλευτος· κούνησε μόνο το κεφάλι σκεπτόμενος την εκδίκηση. Οι άλλοι μνηστήρες προσπάθησαν να συνετίσουν τον Αντίνοο με το επιχείρημα ότι μπορεί ο «ζητιάνος» να κρύβει έναν θεό, αλλά μάταια. Ο Τηλέμαχος οργίστηκε με το χτύπημα, αλλά δεν εκδηλώθηκε.

Η Πηνελόπη, μόλις πληροφορήθηκε το χτύπημα του «ζητιάνου», καταράστηκε τον Αντίνοο, και ζήτησε από τον Εύμαιο να της φέρει τον «ξένο», για να του ζητήσει πληροφορίες για τον άντρα της. Ο Οδυσσέας όμως πρότεινε να αναβληθεί η συνάντηση, ώσπου να δύσει ο ήλιος και να αδειάσει

ο χώρος από τους επικίνδυνους
μνηστήρες. Η βασίλισσα βρήκε
λογική την πρόταση του – και
ο Εύμαιος έφυγε
για το χοιροστάσιο.

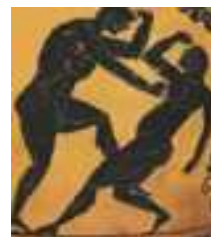
4. πυροστάτης

4 (στ. 375-376) Οι αντιδράσεις
του Άργου (εδώ και στους στίχους
344-346) υποδηλώνουν την από-
λυτη αφοσίωση του σκύλου, κάθε
σκύλου, στον αφέντη του. Και είναι
ο μόνος που δεν ξεγελάστηκε από
τη μεταμφίεση του Οδυσσέα.

5 Προσέξτε την απάντηση
του Εύμαιου: «Αλήθεια, πες ποιος
πάει γυρεύοντας αλλού να φέρει
κάποιον ξένο, / εκτός κι αν είναι απ'
αυτούς που ξέρουν κάποια τέχνη·/

μάντης, γιατρός, [...] μαραγκός, / και βέβαια θείος αοιδός, [...]», απόκαλύπτοντας έτσι τους τέσσερις περιζήτητους επαγγελματίες της εποχής, πολλοί από τους οποίους περιφέρονταν από τόπο σε τόπο προσφέροντας τις υπηρεσίες τους και αμειβόμενοι γι' αυτές.

5. Πυγμαχία. Αγγειογραφία του 6ου αι. π.Χ. (Μόναχο, Αρχαιολ. Μουσείο)

A.2. Περιληπτική αναδιήγηση της ραψωδίας σ: Όδυσσέως καὶ Ἴρου πυγμὴ (Πυγμαχία Οδυσσέα–Ἴρου)

Το βραδάκι, έφτασε στο παλάτι ο γνωστός στην Ιθάκη ζητιάνος Ἴρος, που ενοχλήθηκε από την παρουσία του άλλου «ζητιάνου» και

επιχείρησε να τον διώξει. Ο Οδυσσέας όμως διεκδίκησε τη θέση του κι εκείνος τον προκάλεσε να παλέψουν. Ο Αντίνοος θεώρησε την πάλη τους ευκαιρία για διασκέδαση, όρισε μάλιστα και έπαθλο για τον νικητή μια ψημένη γιδοκοιλιά και το αποκλειστικό δικαίωμα της ζητιανιάς στο παλάτι. Μαζεύτηκαν λοιπόν όλοι γύρω τους και παρακολουθούσαν το θέαμα.

Ο Οδυσσέας κέρδισε τον αγώνα με το πρώτο χτύπημα και δέχτηκε τα δώρα των μνηστήρων και την ευχή να του δώσει ο Δίας «ό,τι καλύτερο ποθεί».⁶ Ο Αμφίνομος μάλιστα τον περιποιήθηκε ιδιαίτερα, κι ο «ζητιάνος» τον συμπάθησε και προσπάθησε να τον πείσει να γυρίσει σπίτι του, γιατί ο Οδυσσέας δεν θα αργήσει να νοστήσει, εκείνος όμως βημάτισε μελαγχολικός

στην αίθουσα και επέστρεψε στη θέση του.

Στο μεταξύ, η Αθηνά φρόντισε για τον καλλωπισμό της Πηνελόπης στον ύπνο της και την υποκίνησε να παρουσιαστεί στους μνηστήρες, που μόλις την είδαν τους συνεπήρε ο πόθος να την παντρευτούν, εκείνη όμως στράφηκε στον γιο της και τον μάλωσε που επέτρεψε να συρθεί ο «ξένος» «σε πάλη αισχρή».

Ενώ ο Τηλέμαχος δικαιολογούνταν, πήρε τον λόγο ο Ευρύμαχος: Επαίνεσε την ομορφιά και τη σύνεση της Πηνελόπης, εκείνη όμως δήλωσε ότι τα κάλλη της τα έχασε από τη μέρα που ο άντρας της έφυγε για την Τροία και αναφέρθηκε στην παρακαταθήκη που της είχε αφήσει: «όταν [...] δεις στα μάγουλα του γιου σου να φυτρώνει / γένι,

τότε μπορείς να παντρευτείς ξανά». Βλέπει λοιπόν ότι έφτασε η ώρα του δεύτερου, μισητού, γάμου της και θλίβεται που οι μνηστήρες της, αντί να συναγωνίζονται μεταξύ τους για την προσφορά δώρων στη νύφη, ρημάζουν ξένα αγαθά. Ο Οδυσσέας χάρηκε ακούγοντας τη γυναίκα του να χειρίζεται έξυπνα το θέμα του γάμου της «κι ας μελετούσε άλλα ο νους της», ενώ ο Αντίνοος πρότεινε στη βασίλισσα να δεχτεί τα δώρα τους, και όλοι τής έστειλαν αμέσως δώρα πολύτιμα.⁷ Ανέβηκε έτσι πλουσιότερη στην κάμαρή της.

Στήθηκαν τότε τρεις πυροστάτες για φωτισμό (βλ. την εικόνα 4), κι ο «ζητιάνος» ζήτησε να αναλάβει τη φροντίδα τους. Οι υπηρέτριες όμως τον ειρωνεύτηκαν, η δε Μελανθώ (αδερφή του Μελάνθιου)

τον πρόσβαλε, σκόρπισαν ωστόσο όλες τρομαγμένες όταν εκείνος τις απείλησε.

Φροντίζοντας λοιπόν τους πυροστάτες, ο Οδυσσέας παρακολουθούσε τα πάντα και μελετούσε το σχέδιό του, ενώ η Αθηνά δεν άφηνε τους μνηστήρες να σταματήσουν τις προσβολές εις βάρος του, για να θυμώνει όλο και περισσότερο ο Οδυσσέας μαζί τους. Ο Ευρύμαχος τον ειρωνεύτηκε για τη φαλάκρα του⁸ και τον χαρακτήρισε τεμπέλη. Ο «ζητιάνος» τον προκάλεσε τότε να παραβγεί μαζί του σε οποιαδήποτε δουλειά, κι εκείνος τού πέταξε ένα σκαμνί, χτύπησε όμως τον οινοχόο. Οι μνηστήρες αναστατώθηκαν, ενώ ο Τηλέμαχος τους επέκρινε και τους θύμισε ότι είναι ώρα να φύγουν για τα σπίτια τους. Εκείνοι απόρησαν

με το θάρρος του, ο Αμφίνομος όμως αναγνώρισε το δίκιο του και πρότεινε να αποχωρήσουν αφήνοντας τον «ξένο» στην έγνοια του Τηλέμαχου, αφού στο σπίτι του έφτασε ικέτης.

6. Η ευχή αυτή των μνηστήρων ακούγεται ειρωνική, τραγικά ειρωνική γι' αυτούς: το καλύτερο για τον Οδυσσέα σημαίνει συμφορά για τους ίδιους, και οι ακροατές το γνωρίζουν, εκείνοι όμως, ανύποπτοι καθώς είναι, του το εύχονται.

7. Ήταν φαίνεται έτοιμοι από καιρό: ο Αντίνοος της πρόσφερε «φαντό πανέμορφο για πανωφόρι [...] με πόρπες δώδεκα χρυσές», ο Ευρύμαχος «μαλαματένιο περιδέραιο», ο Ευρυδάμας «σκουλαρίκια [...] τρίπετρα» κτλ. (βλ. πιο κάτω τις σχετικές εικόνες).

8. Η ειρωνεία αυτή του Ευρύμαχου, όπως και των υπηρετριών πιο πάνω, είναι μια απλή λεκτική ειρωνεία με πρόθεση να περιπαίξει, να σαρκάσει. Στην Ενότητα αυτή λοιπόν, εκτός από τη διάχυτη δραματική ειρωνεία, συναντούμε και ειρωνεία τραγική (βλ. το σχόλιο 6), αλλά και τη συνηθισμένη τώρα περιπαικτική ή σαρκαστική ειρωνεία.

6. Εικόνες καλλωπισμού.

Αγγειογραφία του 5ου

αι. π.Χ. (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο)

7. Οι μνηστήρες προσφέρουν δώρα στην Πηνελόπη. Αγγειογραφία

του 5ου αι. π.Χ. - αντίγραφο.

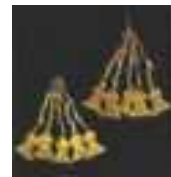
(Συρακούσες, Αρχαιολ. Μουσείο)

8. Περιδέραιο από ημιπολύτιμους λίθους και χρυσό του 14ου αι. π.Χ. (Μουσείο Ηρακλείου)

9. Χρυσή πόρπη/ καρφίτσα από «τον θησαυρό της Τροίας».

10. Χρυσά σκουλαρίκια της 3ης χιλιετίας π.Χ. από την Πολιόχνη της Λήμνου. (Αθήνα, Εθν. Αρχαιολογικό Μουσείο)

Β΄. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

M. Longley, «Άργος»
(μτφρ. Χ. Βλαβιανός)

Υπήρξαν κι άλλοι αποχωρισμοί και
τόσο πολλοί
ώστε ο Άργος, το σκυλί που
περίμενε είκοσι χρόνια
τον Οδυσσέα,

συνέχιζε να περιμένει, ακόμη
εγκαταλελειμμένος πάνω σ' ένα
σωρό κοπριά
στο κατώφλι μας, γεμάτος
τσιμπούρια, περισσότερο νεκρός
παρά ζωντανός,
αυτός που κάποτε κυνηγούσε
αγριοκάτσικα και ζαρκάδια·
ο εκλεκτός,
γνήσιο καθάραιμο, ένα έξοχο
λαγωνικό,
που ακόμη και τώρα κουνάει
την ουρά του, χαμηλώνει τ' αυτιά
του
κι αγωνίζεται να πλησιάσει
τη φωνή που αναγνωρίζει
για να πεθάνει στην προσπάθεια·
έτσι, σαν τον Οδυσσέα,
θρηνούμε για τον Άργο το σκυλί,
και για όλα εκείνα τ' άλλα σκυλιά
[...].

(Περιοδικό Ποίηση 26/2005, σ. 40)

►► Προσέξτε πώς ο Ιρλανδός ποιητής M. Lomgley (1939-) μεταπλάθει στο ποίημά του τη συγκίνηση του Οδυσσέα για το εγκαταλελειμμένο σκυλί του, τον Άργο (ρ 331-376).

Γ. ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ποια μέρη του γνωστού σχεδίου της μνηστηροφονίας εφαρμόζονται στις ραψωδίες ρ και σ;
2. Με ποιους τρόπους εκδήλωσε τη συγκίνησή του ο Οδυσσέας, όταν αντίκρισε τα ανάκτορα και τον Άργο;
3. Πώς αντέδρασε ο Άργος, όταν αναγνώρισε τον Οδυσσέα, και τι μαρτυρούν οι αντιδράσεις του για τη σχέση του σκύλου (κάθε σκύλου) με το αφεντικό του;

4. Ζωγραφίστε μια εικόνα από τη σκηνή της συνάντησης του Οδυσσέα με τον Άργο (ρ 331–376).
5. Τι κέρδισε ο Οδυσσέας από την πάλη του με τον Ίρο;
6. Προσέξτε τις έννοιες των όρων **μύθος – πλοκή** και τη μεταξύ τους σχέση:

Μύθος, στη λογοτεχνία, είναι η βασική υπόθεση ενός αφηγηματικού έργου, ενώ **πλοκή** είναι ο τρόπος με τον οποίο ο ποιητής/συγγραφέας παρουσιάζει τον μύθο στο έργο του. Για παράδειγμα, βασικός μύθος της Οδύσσειας είναι, ως γνωστόν, ο περιπετειώδης δεκάχρονος νόστος του Οδυσσέα κι ο αγώνας του στην Ιθάκη να αποκατασταθεί στη θέση που είχε πριν φύγει για την Τροία.

Ο μύθος παρουσιάζει τα γεγονότα με χρονολογική σειρά, ενώ η πλοκή τα ανασυντάσσει/αλλάζει τη σειρά τους (με την τεχνική *in media res*, π.χ.) και συμπληρώνει τον μύθο με νέα επεισόδια· η πάλη του Οδυσσέα με τον Ίρο, π.χ., αποτελεί ένα πρόσθετο επεισόδιο στον βασικό μύθο της Οδύσσειας. Η πλοκή, κυρίως, είναι εκείνη που αναδεικνύει την Οδύσσεια σε κορυφαίο έπος.

► ► θυμηθείτε και άλλα παραδείγματα που ανασυντάσσουν ή συμπληρώνουν τον βασικό μύθο της Οδύσσειας.

Δ΄. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στις ραψωδίες ρ και σ δρουν όλα σχεδόν τα πρόσωπα που έχουν να παίξουν ρόλο στα ανάκτορα

της Ιθάκης. Να αναφέρετε τις σημαντικότερες ενέργειες ή συμπεριφορές του καθενός· π.χ.:

Ο Τηλέμαχος πήγε στο παλάτι, ενημέρωσε τη μητέρα του και προστάτευε διακριτικά τον «ζητιάνο».

Ο μάντης θεοκλύμενος

.....

.....

Ο Εύμαιος

.....

.....

Ο «ζητιάνος»

.....

.....

Ο Μελάνθιος και η Μελανθώ

.....

.....

.....

Ο Αντίνοος

.....

.....

Η Αθηνά

Ο Ευρύμαχος

Ο Αμφίνομος

Η Πηνελόπη

24η ΕΝΟΤΗΤΑ: τ, υ (περίληψη – ανάλυση αποσπασμάτων)

ΚΥΡΙΟ ΘΕΜΑ:

- Μεταφορά των όπλων «στη μέσα κάμαρη»
- Συνομιλία του «ζητιάνου» με την Πηνελόπη
- Αναγνώριση του Οδυσσέα από την Ευρύκλεια
- Η πρώτη νύχτα του Οδυσσέα στο παλάτι
- Προετοιμασίες για τη γιορτή του Απόλλωνα
- Η παραφροσύνη των μνηστήρων

1. Οδυσσέας και Πηνελόπη. Ανάγλυφο ανωνύμου, ±450π.Χ. (Παρίσι, Λούβρο)

**Α'.1. Περιληπτική αναδιήγηση
της ραψωδίας τ:
'Οδυσσέως καί Πηνελόπης όμιλία.
Τά νίπτρα
(Συνομιλία του Οδυσσέα με
την Πηνελόπη. Το ποδόλουτρο)**

Το βράδυ (της 39ης μέρας) πατέρας και γιος μετέφεραν όλα τα όπλα από το μέγαρο «στη μέσα κάμαρη». Ο Τηλέμαχος αποσύρθηκε έπειτα, ενώ ο Οδυσσέας έμεινε με σκοπό να δοκιμάσει τη στάση των υπηρετριών και της Πηνελόπης, που στο μεταξύ είχε κατεβεί για την αναμενόμενη συνάντηση με τον «ξένο».

Καθισμένος λοιπόν κοντά στη γυναίκα του άκουσε τις τυπικές ερωτήσεις της, αντί όμως να απαντήσει, εξύμνησε τη δόξα της, αλλά εκείνη αντιπαρέθεσε τη δυστυχία

της: την εξαφάνιση του άντρα της, την πολιορκία της από τους μνηστήρες και την ανάγκη πια να προχωρήσει σε νέο γάμο.

Ο «ξένος» διηγήθηκε τώρα μια εκτεταμένη πλαστή ιστορία: ότι είναι Κρητικός (για τρίτη φορά το λέει), γόνος βασιλικής οικογένειας, ότι συναντήθηκε με τον Οδυσσέα, ότι ο άντρας της θα φτάσει σε λίγο στην Ιθάκη κτλ. Η Πηνελόπη τον άκουγε κλαίγοντας χωρίς να τον πιστεύει. Του έδειξε, ωστόσο, συμπάθεια και έδωσε εντολή στις δούλες να τον λούσουν· εκείνος όμως δέχτηκε μόνο ποδόλουτρο από τη γερόντισσα τροφό του, την Ευρύκλεια, που τον αναγνώρισε, μόλις άγγιξε την ουλή που είχε στο γόνατο από δόντι αγριόχοιρου – όταν έφηβος ακόμη είχε λάβει μέρος σε κυνήγι. Σαστισμένη

η τροφός στράφηκε προς την Πηνελόπη, ο Οδυσσέας όμως την εξόρκισε να μην αποκαλύψει σε κανέναν αυτό που είδε, ενώ η Αθηνά φρόντισε να μην πάρει είδηση η βασίλισσα.

Συνεχίστηκε έπειτα η συνομιλία σε κλίμα περισσότερης οικειότητας. Η Πηνελόπη μίλησε για το δίλημμα που τη βασάνιζε: να αρνηθεί τον γάμο ή να παντρευτεί τον πιο γενναιόδωρο μνηστήρα και να αφήσει τη φροντίδα του «οίκου» στον ενήλικο πια γιο της; Διηγήθηκε κι ένα όνειρο, που ο «ξένος» το εξήγησε ως προμήνυμα της άφιξης του Οδυσσέα και του θανάτου των μνηστήρων· εκείνη όμως το θεώρησε απατηλό, και του εκμυστηρεύτηκε την απόφασή της πια να προκηρύξει αγώνα τόξου μεταξύ των μνηστήρων και να παντρευτεί,

κατ' ανάγκην, τον νικητή. Ο «ξένος» ενέκρινε την απόφασή της και την παρότρυνε να μην αναβάλει αυτόν τον αγώνα, γιατί ο Οδυσσέας θα είναι παρών και θα τους προλάβει. Η Πηνελόπη πάλι δεν τον πίστεψε και αποσύρθηκε

A.2. Περιληπτική αναδιήγηση της ραψωδίας υ και ανάλυση των στ. 374-397: Τὰ πρό τῆς μνηστηροφονίας

Ο Οδυσσέας, ξαπλωμένος στον πρόδομο συλλογιζόταν πώς θα μπορέσει να εξοντώσει τόσους άντρες· αλλά, και αν αυτό το κατάφέρει, πώς θα αποφύγει τις αντεκδικήσεις των συγγενών τους. Εμφανίστηκε όμως η Αθηνά και του υποσχέθηκε συμπαράσταση. Ηρέμησε

τότε και τον πήρε ο ύπνος τη στιγμή που η Πηνελόπη ξυπνούσε – είχε δει σε όνειρο τον Οδυσσέα όπως της τον είχε περιγράψει ο «ξένος» – και κλαίγοντας προσευχόταν στην Άρτεμη να της πάρει τη ζωή, για να αποφύγει έναν γάμο που δεν ήθελε. Ο Οδυσσέας άκουσε στον ύπνο του το κλάμα της και του φάνηκε πως ήταν κοντά του. Βγήκε έξω και προσευχήθηκε στον Δία να του δείξει σημάδια ευοίωνα. Κι ο θεός απάντησε αμέσως με κεραυνό, ενώ απ' το παλάτι ακούστηκε κατάρα για τους μνηστήρες από μια δούλα που άλεθε σιτάρι για το ψωμί τους.

Το πρωί (της 40ής μέρας) η Ευρύκλεια συντόνιζε τις εργασίες των υπηρετριών (συγύρισμα, νερό από τη βρύση κτλ.) για το επίσημο

δείπνο, γιατί ήταν πρωτομηνιά, μέρα γιορτινή αφιερωμένη στον Απόλλωνα. Έφτασαν και οι βοσκοί φέρνοντας ζώα. Οι μνηστήρες, στο μεταξύ, συγκεντρωμένοι στην αγορά, ξανασκέφτηκαν (για τρίτη φορά) τη δολοφονία του Τηλέμαχου, ένας κακός όμως οϊωνός τούς απέτρεψε και επέστρεψαν στο παλάτι.

Ο λαός τώρα της Ιθάκης, συγκεντρωμένος στο άλσος του Απόλλωνα, πρόσφερε εκατόμβη στον τοξότη θεό, ενώ στο παλάτι η Αθηνά εξωθούσε τους μνηστήρες¹ σε προσβολές εναντίον του «ξένου», για να θυμώνει εκείνος όλο και περισσότερο μαζί τους. Κάποια στιγμή μάλιστα τους προκάλεσε παραφροσύνη (374-397/<345-367>):

2. Πήλινο ειδώλιο
αλέστρας με χειρόμυλο
του 5ου αι. π.Χ. (Αθήνα,
Εθνικό Αρχαιολ. Μουσείο)

3. Χάλκινος Δίας με
κεραυνό από
τη Δωδώνη. (Αθήνα,
Εθνικό Αρχαιολ.
Μουσείο)

1. Η Αθηνά εξωθούσε τους μνηστήρες...: Οι ομηρικοί θεοί δεν παίζουν μόνο ρόλο ευεργετικό για όσους συμπαθούν, αλλά και κατάστροφικό για όσους αντιπαθούν (ενεργούν δηλαδή και σαν δαίμονες)· εξωθούν λοιπόν σε εσφαλμένες ενέργειες εκείνους που θέλουν να καταστρέψουν, για να

έχουν οι ίδιοι την ευθύνη της συμφοράς τους. Στην Οδύσσεια αυτό ισχύει για την Αθηνά, και μόνο για τους μνηστήρες, που έχουν όμως και το άδικο με το μέρος τους.

Η παραφροσύνη των μνηστήρων

[...] η Αθηνά Παλλάδα σήκωσε
τώρα

375 στους μνηστήρες γέλιο
ξέφρενο, σαλεύοντας τον νου τους·
γελούσαν ασυγκράτητα, λες και δεν
ήταν πια δικά τους τα σαγόνια,
αιμόφυρτα τα κρέατα μασούσαν,
τα μάτια τους πλημμύρισαν
στο δάκρυ,
έλεγες όπου να 'ναι θα ξεσπάσουν
σε κλάμα γοερό.

Πρόβλεψη του μάντη και αποχώρηση

Τότε τον λόγο πήρε ο Θεοκλύμενος,
θεόπνευστος τους μίλησε:

380

Άθλιοι, άθλιο πάθος
υποφέρετε! Νύχτα σας τύλιξε,
κεφάλια, πρόσωπα, τα γόνατά σας.
Η οίμωγή* σας φλέγεται,
τα μάγουλά σας μούσκεψαν
στο δάκρυ,
αίμα οι τοίχοι στάζουν, αίμα
της στέγης τα καλά δοκάρια,
είδωλα γέμισε το πρόθυρο, είδωλα
η αυλή,

385

που βιάζονται να κατεβούν
στο Έρεβος, να βυθιστούν
στο σκότος·
στον ουρανό αμαυρώθηκε ο ήλιος,
μια καταχνιά θολή

απλώνεται τώρα παντού.»

Τόσα τους είπε, εκείνοι όμως
όλοι αυτάρεσκα τον περιγέλασαν.
Οπότε ο Ευρύμαχος, ο γιος
του Πόλυβου, πήρε αγορεύοντας
τον λόγο:

390 «Ο ξένος μας μωράθηκε,
αυτός που χτες μας ήλθε απ' αλλού.
Λοιπόν, παλικάράκια μου,
στα γρήγορα σύρτε τον έξω από
την πόρτα,
κι ας πάει στην αγορά, αφού
φαντάστηκε παντού τη νύχτα.»

Ανταποκρίθηκε, μάντης θεού,
ο Θεοκλύμενος:

«Ευρύμαχε, δεν ζήτησα κανένα
συνοδό· έχω τα μάτια μου,

395 τ' αυτιά μου, τα δυο μου
πόδια, κι απαρασάλευτος, σωστός,
ο νους μου παραμένει
Γι' αυτό θα φύγω μόνος μου· [...].»

4. Ο μάντης Θεοκλύμενος οραματίζεται τη συμφορά...

Οι μνηστήρες χλεύασαν τον Τηλέμαχο για τους ξένους του, αλλά εκείνος κοίταζε σιωπηλός τον πατέρα του και περίμενε... Και ο ποιητής σχολίασε: τρωγοπίνουον αμέριμνοι, η Αθηνά όμως κι ο Οδυσσεύς τούς ετοιμάζουν το πιο άχαρο τραπέζι που έγινε ποτέ· «δικό τους το άδικο».

A'. ΚΕΙΜΕΝΟ

**Συνομιλία Οδυσσεύα-Πηνελόπης:
τ 112-632 / <104-585>
(με ενδιάμεσες παραλείψεις)**

**Η Πηνελόπη απευθύνει
ερωτήσεις στον «ξένο», αλλά
εκείνος, αντί να απαντήσει,
την εγκωμιάζει**

112 «Ξένε, μια πρώτη ερώτηση
για σένα·
ποιος είσαι κι από πού; ποια
η πατρίδα σου, ποιοι οι γονείς
σου;»

**Ανταποκρίθηκε πολύγλωσσος
ο Οδυσσέας μιλώντας:**

115 «Ω δέσποινα μου, ποιος
θνητός στη γη μας την ατέρμονη
ψεγάδι εσένα θα μπορούσε να σου
βρει· έφτασε η δόξα σου
ψηλά κι απλώθηκε στον ουρανό,
σαν κάποιου βασιλιά·
άψογος και θεοσεβής, ένα λαό
μεγάλο και γενναίο κυβερνά,

με γνώμονα τη δίκαιη κρίση του,
120 κι εκεί το μαύρο χώμα βγάζει
σιτάρι και κριθάρι,
απ' τους καρπούς λυγίζουνε
τα δέντρα, γεννοβολούν
τα πρόβατα,
καλοκυβερνημένη η θάλασσα
προσφέρει ψάρια,
κι ο κόσμος όλος, καλός κι
ενάρετος, στον ίσκιο ζει του
βασιλιά.

124-5 Γι' αυτό ό,τι άλλο θες [...]
μπορείς να το ρωτήσεις· μόνο μη
με ρωτάς
ποια η πατρίδα μου, ποια η γενιά
μου. [...]»

**Η βασίλισσα εκθέτει στον «ξένο»
το πρόβλημα της**

134 Τον λόγο πήρε πάλι
η Πηνελόπη, φρόνιμο κι έξυπνο
μυαλό:

135 «Ξένε, σ' εμένα
τα χαρίσματα, την ομορφιά,
το ανάστημα,
όλα τα χάλασαν οι αθάνατοι,
τη μέρα εκείνη που αποφάσισαν
το Ίλιο οι Αργείοι να πατήσουν –
μαζί τους ο Οδυσσέας έφυγε [...].

139 Αν ήταν να γυρίσει, αν
κυβερνούσε πάλι τη ζωή μου,

140 τότε κι η δόξα μου θ'
ανέβαινε ψηλότερα, όλα θα
πήγαιναν/ καλύτερα. [...]

εἰ κείνός γ' ἔλθῶν τὸν ἑμὸν βίον
ἀμφιπολεύει, / μείζον κε κλέος
εἴη ἑμὸν καὶ κάλλιον οὔτω
<127-8> / 139-40

[Η Πηνελόπη αναφέρεται στην απαίτηση των μνηστήρων να παντρευτεί – και συνεχίζει:]

149 Του Οδυσσέα ο πόθος εμένα με μαράζωσε, κι όσο για γάμο

150 βιάζονται αυτοί, τόσο κι εγώ σκαρώνω δόλους.

Ένας θεός πρώτα με φώτισε για κείνο το πανί, να στήσω μες στην κάμαρή μου τον ψηλό αργαλειό, / [...] ενώ τους έλεγα

τα λόγια αυτά, για να τους ξεγελάσω:

155 “Νέοι κι ωραίοι μνηστήρες, αφού ο θείος Οδυσσέας πέθανε, κάνετε λίγη υπομονή, μην τρέχετε πίσω απ’ τον γάμο μου, ωστόσο τούτο το πανί το

αποτελειώσω, για να μην παν χαμένες οι κλωστές μου. Το υφαίνω σάβανο του σεβαστού Λαέρτη [...].”

163

Ἔτσι τους μίλησα, κι αυτοί
περήφανοι στα λόγια μου
εμπιστεύτηκαν.

Τότε λοιπόν αδιάκοπα, την πάσα
μέρα ύφαινα, στημένη

165

στον ψηλό αργαλειό,

τις νύχτες όμως ξήλωνα, έχοντας
πλάι μου

τις δάδες αναμμένες. Για τρία
χρόνια ολόκληρα

τους ξεγελούσα και τους έπειθα
ανύποπτους τους Αχαιούς.

168-9

Όταν ωστόσο μπήκε

η τέταρτη χρονιά, [...] / τότε
οι σκύλες δούλες μου

170

το μαρτυρούν και επ’

αυτοφώρω μ’ έπιασαν, ξεστόμισαν
λόγια βαριά, κι έτσι αναγκάστηκα
να το τελειώσω, / θέλοντας και μη.

Τώρα πια δεν μπορώ τον γάμο ν’
αποφύγω, μήτε και βρίσκω

τέχνασμα άλλο πονηρό, ενώ
οι γονείς με σπρώχνουν
175 κάποιον να παντρευτώ, αλλά
κι ο γιος μου βλέπει
το βιος του να του τρων και γίνεται
έξαλλος. [...]

179 Και μολαταύτα, πες μου να
μάθω τη γενιά και την πατρίδα σου·
[...].»

5. Ροδιά φορτωμένη
ρόδια (σύνθεση).

6. Η Πηνελόπη συλλογι-
σμένη μπροστά
στον αργαλειό της. Έργο
του Γερμανού ζωγράφου M. Klinger,
1857-1920. (Σαν Φρανσίσκο,
Μουσείο Καλών Τεχνών)

2 (στ. 118-23) άψογος και θεοσεβής, [...] ζει του βασιλιά: Συσχετίζεται εδώ η επικράτηση της δικαιοσύνης με τη γενναιοδωρία της φύσης.

α' μέρος της πλαστής ιστορίας του Οδυσσέα και η αντίδραση της Πηνελόπης

182 Της αποκρίθηκε μιλώντας πάλι ο Οδυσσέας πολύγλωσσος: «Ω σεβαστή γυναίκα, του Οδυσσέα ομόκλινη, που τον εγέννησε ο Λαέρτης, δεν λες να σταματήσεις κι επίμονα ρωτάς για τη γενιά μου.

185 Λοιπόν θα σου τη φανερώσω, μόνο που βάζεις έτσι κι άλλα βάσανα στα βάσανα που με κρατούν. [...]

191 Κάπου υπάρχει η Κρήτη,
νησί στη μέση ενός πελάγου
βαμμένου στο μαβί, πλούσιο κι
εύφορο, θαλασσοφίλητο·
το κατοικούν πολλοί, άνθρωποι
αναρίθμητοι, σε πόλεις ενενήντα.
[...]

198 Ανάμεσά τους η Κνωσός,
μεγάλη πόλη, όπου βασίλευε
άλλοτε ο Μίνως [...].»
[Δήλωσε εγγονός του Μίνωα, γιος
του Δευκαλίωνα, αδερφός
του Ιδομενέα και ότι φιλοξένησε
τον Οδυσσέα όταν, πηγαίνοντας για
την Τροία, ο άνεμος «τον έριξε
στην Κρήτη».]

226 Αράδιαζε διηγώντας ψέματα
πολλά, που όμως έμοιαζαν αληθινά.

7. ἴσκει ψεύδεα πολλά λέγων
ἐτύμοισιν ὁμοῖα <203> / 226

Κι η Πηνελόπη ακούγοντας,
της έτρεχαν τα δάκρυα ποτάμι
μαραίνοντας το πρόσωπο.

Όπως το χιόνι αναλιώνει
στα πανύψηλα βουνά [...]

231

και στα ποτάμια τα νερά
φουσκώνουν·

έτσι κι εκείνη, μούσκειε τα ωραία
της μάγουλα
με τα πολλά της δάκρυα, τον άντρα
της θρηνώντας – ήταν ωστόσο εκεί,
μπροστά στα μάτια της.

235

Ο Οδυσσέας όμως, κι ας
ελεούσε τη γυναίκα του
για το σπαραχτικό της κλάμα,
αδάκρυτα τα μάτια του δεν
σάλευαν,
καν δεν τρεμόπαιξαν τα βλέφαρά
του, λες κι ήταν κέρατο ή ατσάλι –
ο δόλος του μυαλού τον έκανε να
κρύβει τη συγκίνησή του.

Όταν εκείνη χόρτασε
τον πολυδάκρυτό της γόο,
240 συνήλθε και ξαναμιλώντας
είπε:

«Ξένε, τώρα φαντάζομαι πως
ήλθε η ώρα να σε δοκιμάσω,
αν λες αλήθεια πως τον
φιλοξένησες τον άντρα μου [...].

244 Πες μου λοιπόν πώς έμοιαζε
στην όψη και τι λογής ρούχα

245 φορούσε το κορμί του, ποιοι
σύντροφοι τον είχαν συντροφέψει;»

β μέρος της πλαστής ιστορίας του Οδυσσέα

Ανταποκρίθηκε από μέρους του
ο Οδυσσέας πολύγλωσσος:
«Ω δέσποινα, με τόσα χρόνια που
μεσολαβούν, δύσκολο αλήθεια να
μιλήσω· [...].

250

Κι όμως θα σου τον
περιγράψω, όπως τον φέρνει
η φαντασία μου.

Χλαίνη φορούσε πορφυρή, σγουρή,
διπλόφαρδη ο θείος Οδυσσέας,
διπλά θηλυκωμένη με χρυσή
περόνη, και πάνω της στολίδι
σκαλισμένο:

σκύλος στα μπροστινά του πόδια
κράταγε κατάστικτο³ ελαφάκι,
το δάγκωνε, κι αυτό να σπαρταρά·
όλοι κοιτούσαν κι αποθαύμαζαν

255

το χρυσαφένιο σύμπλεγμα·

[...].

257

Όσο για τον χιτώνα που
κατάσαρκα φορούσε, τον είδα
φωτεινό,

258-9

λεπτό σαν φλούδα
κρεμμυδιού [...] / λάμποντας σαν
τον ήλιο –

260 πολλές γυναίκες βλέποντας
δεν έκρυψαν τον θαυμασμό τους.
[...]

270 Και κάτι ακόμη· είχε,
στα χρόνια κάπως μεγαλύτερο,
τον κήρυκά του συνοδό –
γι' αυτόν μπορώ να πω πώς
έδειχνε στην όψη:
ώμοι λιγάκι στρογγυλοί, το δέρμα
μελαψό, σγουρά μαλλιά,
τον λέγαν Ευρυβάτη⁴ αυτόν από
όλους τους συντρόφους

274-5 ο Οδυσσέας τιμούσε πιο
πολύ, γιατί είχε γνώμη / ταιριαστή
με τη δική του.»

276 Έτσι μιλώντας, κι άλλο της
άναψε τον πόθο για θρήνο γοερό,
αναγνωρίζοντας σημάδια
απαραγνώριστα στα λόγια
του Οδυσσέα.

Η απάντηση της Πηνελόπης

Όταν συνήλθε, πήρε ξανά τον λόγο
λέγοντας:

«Ξένε μου, σε συμπάθησα απ'
την αρχή, μα τώρα θα μου γίνεις

280 φίλος πολύτιμος σε τούτο
το παλάτι.

Να ξέρεις, τα ρούχα αυτά που λες
εγώ του τα 'δωσα, αφού τα
δίπλωσα

στην κάμαρή μου κι έβαλα
πάνω τους περόνη λαμπερή,
να καμαρώνει όταν τα φορεί.

Κι όμως εγώ δεν θα τον ξαναδώ
στο σπίτι να γυρίζει,

285 να δει κι αυτός μια μέρα
την πατρίδα του. [...]»

τόν δ' ούχ ὑποδέξομαι αὔτις /
οἴκαδε νοστήσαντα φίλην ἔς
πατρίδα γαῖαν <257-8> / 284-5

γ μέρος της πλαστής ιστορίας του Οδυσσέα

[Ο «ξένος» ενθαρρύνει την
Πηνελόπη και τη βεβαιώνει:] «[...]

331-2 Όρκο θα πάρω να πειστείς:
/ μάρτυς μου πρώτα ο Δίας [...]

335 προτού να κλείσει ο χρόνος,
θα φτάσει ο Οδυσσέας εδώ,

336-7 μπορεί στου φεγγαριού
τη χάση ή το πολύ όταν θα πιάσει /
η νέα σελήνη.⁵»

Ανταποκρίθηκε η Πηνελόπη,
φρόνιμο μυαλό:

339 «Μακάρι, ξένε, ο λόγος σου
να βγει αληθινός. [...]

343 Μα η δική μου η ψυχή
αλλιώς φαντάζεται το μέλλον·
δεν θα γυρίσει ο Οδυσσέας
σπίτι του, ούτε κι εσύ

345

κάποιον θα βρεις να σε
ξεπροβοδίσει. [...]

349

Όμως ελάτε τώρα,
παρακόρες, ώρα να πλύνετε
τον ξένο [...].»

[Μεσολαβεί το ποδόλουτρο και η αναγνώριση του Οδυσσέα από την Ευρύκλεια, με ενδιάμεση αναφορά στην ιστορία της ουλής, στη γέννηση και στη βάφτιση του Οδυσσέα.⁶ Και ξαναπαίρνει τον λόγο η Πηνελόπη· εκθέτει στον «ξένο» το δίλημμά της, του διηγείται κι ένα όνειρό της και καταλήγει:]

616

«[...] / Μα τώρα θέλω κάτι
άλλο να σου πω, κι εσύ βάλ' το
στον νου σου:
αύριο φτάνει η καταραμένη αυγή,
αυτή θα με χωρίσει
από του Οδυσσέα το σπίτι. Το έχω
αποφασίσει, θα στήσω

αγώνισμα με τα πελέκια – αυτά που
εκείνος έστηνε [...],

620-1 δώδεκα στη σειρά, [...] κι
από μακριά τοξεύοντας, το βέλος
του

πέρα για πέρα όλα τα περνούσε.

Τώρα λοιπόν θα βάλω

στους μνηστήρες το άθλημα,
κι όποιος με δίχως ζόρι τεντώσει
στις παλάμες του το τόξο

625 και κατορθώσει να περάσει
τη σαΐτα κι από τα δώδεκα πελέκια
[...].

[Αυτόν θα παντρευτεί αφήνοντας
το πανέμορφο και πλούσιο
σπίτι της.]

**Ο Οδυσσέας εγκρίνει και
παροτρύνει**

629 Ανταποκρίθηκε μιλώντας
ο Οδυσσέας πολύγλωσσος:

630

«Γυναίκα σεβαστή,
του Οδυσσέα ταίρι, που τον
εγέννησε ο Λαέρτης,
μην αναβάλλεις άλλο σ' αυτό
το σπίτι τον άθλο που
αποφάσισες·

**μηκέτι νῦν ἀνάβαλλε δόμοις ἔνι
τοῦτον ἄεθλον <584>/631**

γιατί θα τους προλάβει ο Οδυσσέας
πανούργος και θα βρεθεί / εδῶ
[...].»

[Η Πηνελόπη πάλι δεν τον πίστεψε
και αποσύρθηκε στην κάμαρή της.]

8. Η Πηνελόπη συλλογισμένη.
Ρωμαϊκό αντίγραφο ελληνικού
αγάλματος του 460 π.Χ.
(Ρώμη, Μουσείο Βατικανού)

9. Χρυσή περόνη της 3ης χιλιετίας π.Χ. από τη Λήμνο. (Αθήνα, Εθνικό Αρχαιολ. Μουσείο)

3 (στ. 253) κατάστικτο ελαφάκι: ελαφάκι με τρίχωμα γεμάτο στίγματα, ποικιλόχρωμο (ποικίλον, στο αρχαίο κείμενο).

4 (στ. 251-73) «χλαΐνη φορούσε [...] Ευρυβάτη: Η λεπτομερής περιγραφή της φορεσιάς του Οδυσσέα (με έμφαση στην παράσταση της περόνης), όπως και η παραστατική προσωπογραφία του κήρυκα, πείθουν την Πηνελόπη για την ειλικρίνεια του «ξένου».

5 (στ. 336-7) στου φεγγαριού τη χάση ή το πολύ όταν θα πιάσει / η νέα σελήνη: στο τέλος αυτού του μήνα ή στην αρχή του επόμενου, δεδομένου ότι οι μήνες ήταν

σεληνιακοί (και ήταν δεκατρείς, όσα και τα φεγγάρια ενός χρόνου).

6 Το επεισόδιο αυτό είναι το πιο χαρακτηριστικό παράδειγμα επιβράδυνσης, που ανακόπτει την εξέλιξη της δράσης σε μια καίρια στιγμή (βλ. σχετικά το 7ο σχόλιο της 6ης Ενότητας, σελ. 115 δεύτερος τόμος).

10. Τόξο και φαρέτρα με βέλη.

11. Τα νίπτρα/ το ποδόλουτρο. Λεπτομέρεια αγγειογραφίας του 440 π. χ.

12. Ανάγλυφο με σύνθεση από στάχια - 5ος αι. π.Χ. (Μουσείο Ελευσίνας)

Β΄. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

**Ἡσιόδου, Ἔργα καὶ Ἡμέραι,
στ. 225–234**

**Ο Ησίοδος θεωρείται πατέρας
του διδακτικού ἔπους – η ποίησή
του τοποθετείται γύρω στο 700 π.Χ.**

**Ὅπου ὅμως [οἱ κριτές] κρίσεις ἴσες
καὶ για ξένους καὶ δικούς
κάνουν, καὶ τὸ δίκιο διόλου δεν
το παραβαίνουνε,
εκεί ακμάζει ἡ πολιτεία καὶ ανθούνε
οἱ λαοὶ
καὶ εἰρήνη μες στη χώρα, που ἔναι
τῶν ἀντρῶν τροφός,
καὶ ποτέ δε φέρνει ὁ Δίας πόλεμο
σ' αὐτούς κακό·
ποτέ ἀντρες με ἴσια κρίση πείνα δεν
τους ἀκλουθά
κι οὔτε συμφορὰ, μα για γλέντια κι
ἔργα ἀντάμα νοιάζονται.**

Κι η γη βιος πολύ τους φέρνει,
στα βουνά η βαλανιδιά
έχει απάνω βαλανίδια κι από μέσα
μέλισσες·
και πυκνόμαλλα γεμάτα με μαλλί
τα πρόβατα·
(Μετάφραση Ευ. Ρούσος,
ΟΕΔΒ, 1978)

► ► Να παραλληλίσετε τους στίχους τ 118–123 με το ησιόδειο απόσπασμα, όπου γίνεται λόγος για τα καλά που φέρνει σε μια χώρα η επικράτηση της δικαιοσύνης (βλ. και το σχόλιο 2).

Γ. ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Πώς προωθείται το σχέδιο της μνηστηροφονίας στις ραψωδίες τ και υ;

- 2.** Στη συνάντησή του με την Πηνελόπη ο Οδυσσέας σκόπευε να δοκιμάσει τη συζυγική της πίστη, ενώ εκείνη να ζητήσει πληροφορίες για τον άντρα της. Πέτυχαν τους στόχους τους;
- 3.** Γιατί ο Οδυσσέας αφήνεται να τον αναγνωρίσει η Ευρύκλεια, όχι όμως και η Πηνελόπη;
- 4.** Ποια προβλήματα απασχολούν τον Οδυσσέα στην αρχή της ραψωδίας υ;
- 5.** Γιατί ο ποιητής επιλέγει τη γιορτή του Απόλλωνα για την επίθεση εναντίον των μνηστήρων;
- 6.** Σχολιάστε τη συμπεριφορά των μνηστήρων στο απόσπασμα της ραψωδίας υ σε συνάρτηση τόσο με τον ρόλο της Αθηνάς όσο και του μάντη Θεοκλύμενου (βλ. και το σχόλιο 1).

Δ΄. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στη συνομιλία του Οδυσσέα με την Πηνελόπη να διακρίνετε:

α. Ποια σημεία αναδεικνύουν κυρίως την μήτιν* του πολυμήχανου;

β. Πώς η Πηνελόπη «βοηθάει» τον Οδυσσέα να συμπληρώσει το σχέδιο της μνηστηροφονίας;

25η ΕΝΟΤΗΤΑ: φ (περίληψη) – φ 303-473/<273-434> (ανάλυση)

ΚΥΡΙΑ ΘΕΜΑΤΑ:

- Προκήρυξη και εξέλιξη του αγώνα τόξου
- Αποκάλυψη του Οδυσσέα στους δυο υπηρέτες του

1. Η Πηνελόπη φέρνει το τόξο στους μνηστήρες. Χαρακτικό του Αγγλου γλύπτη J. Flaxman, 1755-1826. (Λονδίνο, Αίθουσα Τέχνης Tate)

2. Τοξότης από τον ναό της Αφαίας Αθηνάς στην Αίγινα - 5ος αι. π.Χ. (Γλυπτοθήκη Μονάχου)

A.1. Περιληπτική αναδιήγηση της ραψωδίας φ : Τόξου θέσις (Προκήρυξη αγώνα τόξου)

Υποκινημένη από την Αθηνά, η Πηνελόπη πήρε από την αίθουσα κειμηλίων το τόξο του Οδυσσέα, θρήνησε κρατώντας το, κατέβηκε στο «μέγαρο» και προκήρυξε αγώνα μεταξύ των μνηστήρων με έπαθλο την ίδια· δήλωσε δηλαδή ότι θα παντρευόταν αυτόν που θα τεντώσει το τόξο και θα περάσει το βέλος μέσα από δώδεκα πελέκια.

Ο Τηλέμαχος αιφνιδιάστηκε προς στιγμήν, γρήγορα όμως ανέλαβε ρόλο προστάτη της μητέρας του, την επαίνεσε ως έπαθλο του αγώνα, έστησε τα πελέκια και έκανε ο ίδιος την αρχή, για να αποδείξει ότι είναι άξιος να κρατήσει

τα όπλα του πατέρα του. Δοκίμασε τρεις φορές χωρίς επιτυχία, την τέταρτη θα τα κατάφερνε, λέει ο ποιητής, τον ανέκοψε όμως με νεύμα ο Οδυσσέας. Αντιλήφθηκε τότε το σχέδιο του πατέρα του, προσποιήθηκε αδυναμία και παραιτήθηκε δίνοντας τη σειρά στους μνηστήρες.

Πρώτος δοκίμασε ο μάντης Ληώδης, αλλά απέτυχε και προέβλεψε ότι ο αγώνας αυτός θα φέρει συμφορά. Ο Αντίνοος όμως τον αποπήρε και πρότεινε να αλείψουν το τόξο με λίπος ζεστό, για να μαλακώσει· δοκίμασαν στη συνέχεια όλοι χωρίς επιτυχία, εκτός από τους δύο κορυφαίους, τον Ευρύμαχο και τον Αντίνοο.

Στο μεταξύ, ο Εύμαιος και ο γελαδάρης Φιλοίτιος είχαν βγει στην αυλή, ο «ζητιάνος» τούς ακολούθησε

και, αφού βεβαιώθηκε για την αφοσίωση στον αφέντη τους, τους απόκαλύφτηκε και τους έδωσε εντολές: ο Εύμαιος να φροντίσει να του δώσει το τόξο και να πει στις υπηρέτριες να κλείσουν την πόρτα του «μεγάρου» και να μείνουν στον χώρο τους, ο δε Φιλοίτιος να κλείσει την αυλόθυρα. Ένας ένας έπειτα ξαναμπήκαν μέσα.

Την ώρα εκείνη δοκίμαζε ο Ευρύμαχος να τεντώσει το τόξο, χωρίς επιτυχία κι αυτός, οπότε ο Αντίνοος πρότεινε να αναβάλουν για αύριο τον αγώνα· σήμερα, εξάλλου, είναι η γιορτή του Απόλλωνα, είπε.

Παρακάλεσε τότε ο Οδυσσέας να του επιτρέψουν να δοκιμάσει κι αυτός, τον πρόσβαλε όμως άσχημα ο Αντίνοος. Αλλά η Πηνελόπη κι

ο Τηλέμαχος στήριξαν το αίτημά του και το τόξο πέρασε τελικά στα χέρια του. Η Ευρύκλεια και ο Φιλοίτιος έκλεισαν τις πόρτες και οι υπηρέτριες περιορίστηκαν στον χώρο τους, όπως και η Πηνελόπη.

Ο Οδυσσέας περιεργαζόταν κιόλας το τόξο, ενώ οι μνηστήρες τον σχολίαζαν πικρόχολα· πανικοβλήθηκαν όμως όταν τον είδαν να τεντώνει εύκολα τη χορδή και να περνά το βέλος μέσα από τις τρύπες όλων των τσεκουριών.

A'. ΚΕΙΜΕΝΟ

**Το τόξο στα χέρια του Οδυσσέα: φ
303-473 / <273-434>
(με ενδιάμεσες παραλείψεις)**

Ο Οδυσσέας ζητεί να του δοθεί το τόξο

303 Εκείνοι στάλαξαν σπονδή,
ήπιαν μετά όσο τραβούσε η ψυχή
τους, και τότε
ο Οδυσσέας, πολύγνωνμος και
δολοπλόκος, μπήκε στη μέση
λέγοντας:

305 «Μνηστήρες της περήφανης
βασίλισσας, ακούστε με ό,τι θα πω,
όσα η ψυχή στα στήθη μου
προστάζει·
απ' τον Ευρύμαχο προπάντων και
τον θεόμορφο Αντίνοο ζητώ
μια χάρη· πολύ σωστός ο λόγος
που είπε,
προσώρας το τόξο να το βάλετε
στην άκρη και στους αθάνατους ν'
αφήσετε

310 την τελική απόφαση – αύριο
ο θεός θα κρίνει σε ποιον θα δώσει
σίγουρα τη νίκη.
Αλλά παρακαλώ, δώσετε και σ'
εμένα αυτό το τόξο
το γυαλιστερό,
να δοκιμάσω ανάμεσα σας τη δική
μου δύναμη, όση μου απόμεινε
[...].»

άλλ' ἄγ' ἔμοι δότε τόξον εὖξοον,
ὄφρα μεθ' ὑμῖν / χειρῶν και
σθένεος πειρήσομαι <281-
2> / 311-12

[Ο Αντίνοος τον πρόσβαλε και
τον απείλησε, πήρε όμως τον λόγο
η Πηνελόπη:]

**Η Πηνελόπη στηρίζει το αίτημα
του «ξένου»**

344 «Αντίνοε, μήτε σωστό μήτε
και δίκαιο είναι με τέτοιον τρόπο

345

να καταφρονείς ξένους
του Τηλεμάχου, όποιος κι αν
βρέθηκε

φιλοξενούμενος στο σπίτι του.

Μήπως σου πέρασε η ιδέα πως, αν
ο ξένος κατορθώσει
το μέγα τόξο να τεντώσει, γιατί
εμπιστεύεται τα χέρια και τη δύναμή
του,
πως θα με πάρει και γυναίκα του
στο σπίτι [...];»

Απαντά ο Ευρύμαχος

353

Στη μέση μπήκε

του Πολύβου γιος ο Ευρύμαχος,
ανταπαντώντας:

«Του Ικαρίου κόρη, φρόνιμη
Πηνελόπη, καθόλου δεν το
φανταστήκαμε

355 πως θα σε πάρει αυτός
στον τόπο του γυναίκα, πράγμα
εντελώς
αταίριαστο. Ντρεπόμαστε όμως
την καταλαλιά από γυναίκες κι
άντρες,
μήπως και κάποιος ταπεινότερος
κουτσομπολέψει λέγοντας:
“Κοίτα λοιπόν, άντρες κατώτεροι
γυρεύουν ταίρι τους τη γυναίκα
ενός ανώτερου, αλλά δεν έχουν
δύναμη το τορνεμένο τούτο τόξο
360 να τανύσουν· κι όμως ένας
ζητιάνος, που έφτασε εδώ
περιπλανώμενος,
το τάνυσε εύκολα και τη σαΐτα
στα πελέκια πέρασε.”
Αυτά θα πουν, κι εμείς θα
φορτωθούμε την ντροπή.»

Η Πηνελόπη επιμένει να δοθεί το τόξο στον «ξένο»

Πήρε ξανά τον λόγο η Πηνελόπη,
με γνώση και με φρόνηση:
«Ευρύμαχε, για τον θεό, δεν τίθεται
νομίζω ζήτημα μνείας εύφημης¹
365 στον κόσμο μας, όσο
ατιμάζουν κάποιοι το σπίτι και
το βιος
ενός ενάρετου κι αντρείου. Λοιπόν
ποιος λόγος τώρα να νιώθετε
ντροπή;
Όσο γι' αυτόν τον ξένο, δείχνει και
μεγαλόσωμος και μπρατσωμένος,
καυχιέται εξάλλου και για τη γενιά
του, πως είναι γόνος πατέρα
ευγενικού.
Λέω λοιπόν να του παραχωρήσετε
το τορνεμένο τόξο,

370

κι ύστερα βλέπουμε. Και κάτι
ακόμη έχω να πω, και πείτε
το συντελεσμένο:

ανίσως το τανύσει αυτός, αν
ο Απόλλων τού χαρίσει νίκη,
υπόσχομαι πως θα τον ντύσω με
ρούχα ωραία, χλαίνη,
χιτώνα, πως θα του δώσω μυτερό
κοντάρι, να τον φυλάει
από σκυλιά κι ανθρώπους, πως θα
του δώσω δίκοπο σπαθί, σαντάλια

375

για τα πόδια του, κι έτσι θα
τον προπέμψω όπου η ψυχή του
και η καρδιά του επιθυμεί.»

**Με παρέμβαση του Τηλέμαχου,
ο Εύμαιος δίνει το τόξο
στον Οδυσσέα**

Στην ώρα του αντιμίλησε
ο Τηλέμαχος, με τη δική του γνώση:

«Μάνα, το τόξο αυτό μου ανήκει,
κανείς σ' αυτό δεν είναι ανώτερός
μου·
το δίνω σ' όποιοι θέλω εγώ ή και
τ' αρνούμαι. [...]

382 κανένας δεν μπορεί, παρά
τη θέλησή μου, να βγάλει
απαγόρευση δική του,
αν ήθελα εγώ το τόξο στον ξένο να
το δώσω,
και μάλιστα για πάντα, να
καμαρώνει με το δώρο μου.

385 Αλλά του λόγου σου τράβα
στην κάμαρή σου και κοίτα
τις δουλειές σου [...]

387 το τόξο όμως είναι
των αντρών υπόθεση, όλων
και προπαντός δική μου, αφού σ'
εμένα ανήκει το κουμάντο του
σπιτιού.»

Τα 'χασε εκείνη και πήρε ν'
ανεβαίνει στην κάμαρή της [...].

394

Κι ενώ ο χοιροβοσκός
το γυαλισμένο τόξο κουβαλούσε,
έβαλαν οι μνηστήρες

395

όλοι τις φωνές μες
στο παλάτι, και κάποιος
ξιπασμένος νιος ανάμεσα τους
έλεγε:

«Για πού το πας, χοιροβοσκέ
ρεμάλι, που εδώ συνέχεια
τριγυρνάς,

αυτό το κυρτωμένο τόξο; Αύριο
κιάλας τα σκυλιά στην ερημιά θα σε
ξεσχίσουν,

μπρος στα γουρούνια σου που
τρέφεις, αν ο Απόλλωνας μας
ευνοήσει

κι οι άλλοι αθάνατοι θεοί.»

400

Έτσι του φώναξαν, κι αυτός
παράτησε στη μέση εκεί
της αίθουσας
το τόξο που κρατούσε, απ'
τις φωνές τους φοβισμένος.

Απ' τη δική του όμως ο Τηλέμαχος
μεριά, φωνάζοντας κι αυτός, τον
απειλούσε:

«Γέρο, για φέρε καταδώ το τόξο·
αν στον καθένα πείθεσαι,
κακό του κεφαλιού σου. Κι ας είμαι
εγώ μικρότερος,

405 με πέτρες θα σε κυνηγήσω,
ώσπου να φτάσεις στα χωράφια –
υπερτερών σε δύναμη από σένα.

Μακάρι να 'μouνα πιο δυνατός, πιο
χεροδύναμος κι απ'
τους μνηστήρες,
όσοι κυκλοφορούν εδώ· γρήγορα
τότε, και με μίσος, κάποιον απ'
όλους,

θα τον έδιωχνα έξω απ' το σπίτι, να
πάει στα κομμάτια –

410 οι πάντες μηχανεύονται
μονάχα το κακό.»

Αυτά τους είπε, κι όλοι
οι μνηστήρες γλυκοχαμογέλασαν,
σαν να τους έπεσε ο βαρύς θυμός
για τον Τηλέμαχο.
Επάνω εκεί ο χοιροβοσκός σήκωσε
πάλι το δοξάρι, προχώρησε
στην αίθουσα και φτάνοντας
στο πλάι του έμπειρου Οδυσσέα
415 έβαλε στα χέρια του το τόξο.
[...]

[Και το «μέγαρο» αποκλείστηκε.]

Οδυσσέας περιεργάζεται το τόξο και τοξεύει

430 Αυτός εξέταζε κιόλας το τόξο
σ' όλες του τις μεριές,
το στριφογύρισε,
το 'φερε πάνω κάτω, προσέχοντας
μήπως ο σκόρος έφαγε

τα δυο του κέρατα,² όσο
το αφεντικό του τόξου έλειπε
στα ξένα. [...]

441 Κι ενώ οι μνηστήρες
τον γλωσσότρωγαν, ο Οδυσσέας
πολύβουλος,
αφού είχε ψάξει από παντού
το τόξο, τώρα το κράτησε
γερά μέσα στα χέρια του.

Πώς ένας αιιδός, που ξέρει από
κιθάρα και τραγούδι,

445 εύκολα τη χορδή τεντώνει
στο καινούριο της στριφτάρι,³
δένοντας

πάνω κάτω καλοστριμμένη
την αρνίσια κόρδα·
έτσι κι ο Οδυσσέας εύκολα τάνυσε
το μέγα τόξο, μετά με το δεξί του
χέρι

τη χορδή δοκίμασε, κι αυτή
κελάηδησε καλά σαν χελιδόνα.

Τότε οι μνηστήρες ένιωσαν πανικό,
πρασίνισε το μούτρο τους'

450

και πάνω εκεί ο Δίας

βρόντηξε βροντή μεγάλη και
σημαδιακή.

Ένωσε μέσα του χαρά

βασανισμένος ο Οδυσσέας και
θείος,

γήθησέν τ' ἄρ' ἔπειτα πολύτλας
δῖος Ὀδυσσεύς <414>/451

που ο γιος του δολοπλόκου

Κρόνου⁴ έστειλε το σημάδι του.

Άρπαξε ευθύς μια γρήγορη σαΐτα –

ήταν εκεί γυμνή

στο πλαϊνό τραπέζι· περίμεναν

οι άλλες στη βαθιά φαρέτρα,

455

που θα τις ένιωθαν σε λίγο

οι μνηστήρες στο κορμί τους.

Το τόξο μεσοπιάνοντας στον πήχη,

τέντωσε τη χορδή

με τη διχαλωτή σαΐτα, και
καθισμένος στο σκαμνί ρίχνει
το βέλος σημαδεύοντας· πελέκι δεν
απόμεινε ασημάδευτο·
η χάλκινη σαΐτα βρίσκοντας
την πρώτη τρύπα, τις πέρασε όλες
460 φτάνοντας στην άκρη.

Τότε ο Οδυσσέας γύρισε
λέγοντας στον Τηλέμαχο:
«Τηλέμαχε, δεν σε ντροπιάζει
ο ξένος που φιλοξένησες εσύ
στο σπίτι σου. Άστοχος στον στόχο
μου δεν φάνηκα μήτε και κόπιασα
το τόξο να τανύσω. Μου μένει
ακόμη ακλόνητο

465 το μένος της ψυχής· να μη
νομίσουν οι μνηστήρες πως αξίζω
την άτιμή τους καταφρόνηση.
Μα τώρα είναι η ώρα να ετοιμαστεί
το δείπνο,

όσο ακόμη φέγγει· μετά θ' αρχίσει
το ξεφάντωμα με μουσική και με
τραγούδι
συμπλήρωμα απαραίτητο σ' ένα
καλό τραπέζι.»

Ο Τηλέμαχος οπλίστηκε και πήρε θέση πλάι στον πατέρα του

470 Είπε κι έκανε με το φρύδι
νεύμα στον Τηλέμαχο· κι αυτός
ζώστηκε αμέσως κοφτερό σπαθί,
ο γιος του θεϊκού Οδυσσέα,
πιάνει στο χέρι του το δόρυ, κι έτσι
λαμπρά οπλισμένος με χαλκό,
στήθηκε πλάι στο σκαμνί, έτοιμος
παραστάτης του πατέρα του.

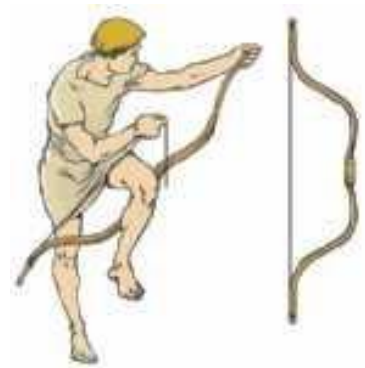
3. Απόλλωνας τοξότης.
Αγγειογραφία του 5ου αι.
π.Χ. - διασκευή. (Παρίσι,
Λούβρο)

4. «Γέρο, για φέρε καταδώ
το τόξο...»

5. Τοξότης προσπαθεί
να λυγίσει το τόξο...

1 (στ. 364) δεν τίθεται [...] ζήτημα
μνείας εύφημης: Δεν μπορεί να
γίνει λόγος για καλή φήμη· είστε
ήδη ντροπιασμένοι (εύφημη μνεία:
επαινετική αναφορά).

2 (στ. 431-2) μήπως ο σκόρος
έφαγε τα δυο του κέρατα: Δύο
κέρατα, σφηνωμένα σε ένα κομμάτι
ξύλου, αποτελούσαν τον σκελετό
του τόξου (βλ. την εικόνα 5).

3 (στ. 445) τη χορδή τεντώνει
στο καινούριο της στριφτάρι:
Στριφτάρια είναι οι περιστρεφόμε-
νοι μικροί μοχλοί με τους οποίους
ρυθμίζεται το τέντωμα των χορδών
των έγχορδων μουσικών οργάνων
/το κούρδισμα·λέγονται και κλειδιά.

4 (στ. 452) ο γιος του δολοπλόκου
Κρόνου: Ο Κρόνος χαρακτηρίζεται
δολοπλόκος, επειδή εκθρόνισε με
δόλο τον πατέρα του, τον Ουρανό,
και έγινε αυτός βασιλιάς του Κό-
σμου, εκθρονίστηκε όμως κι αυτός
αργότερα από τα παιδιά του
(τον Δία, τον Ποσειδώνα και
τον Πλούτωνα, που μοίρασαν
ον Κόσμο στα τρία: στον Ουρανό,
στη Γη και στον Άδη, αντίστοιχα).

6. Ο Απόλλωνας κάνει
σπονδή κρατώντας λύρα.
Από κύλικα του 490 π.Χ.
(Δελφοί, Αρχαιολογικό Μουσείο)

Β΄. ΠΑΡΑΛΛΗΛΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Το δοκίμιν της αγάπης

Σαράντα δυο αρχοντόπουλα μια
κόρη-ν-αγαπούσαν,
κόρη πανώρια κι όμορφη και
στα φλωριά χωσμένη.
Κι όλοι-ν-εκαλεστήκανε μια μέρα
για να πάνε.
Γεμίζου οι στάβλοι-ν-άλογα,
τα παραθύρια σέλες,
και τα πορτοπαράθυρα σκάλες και
χαλινάρια.
Στρώννει την τάβλα να γευτούν
πολλώ λογιώ τραπέζι.
«Τρώτε και πίνετε, άρχοντες, κι εγώ
να σας φηγούμαι:

Μέσα στο περιβόλι μου, στη μέση
της αυλής μου,
μάρμαρο-ν-έχει ο αφέντης μου,
δοκίμιν της αγάπης·
κι όποιος βρεθεί και πιάσει το κι
οπίσω του το ρίξει,
εκείνος είναι ο άντρας μου κι εγώ
είμαι η ποθητή του.»

Κι ούλοι μονοσυνάγουνται κι ούλοι
το δοκιμάζουν,
κι ένας το παίρνει δάχτυλο κι άλλος
μούτε καθόλου·
και της Μαριάς ο ψυχογιός, τ' άξιο
το παλικάρι,
μονοχεριάρι το 'πιασε κι οπίσω
του το ρίχνει.

«Εγώ είμαι, κόρη, ο άντρας σου κι
εσύ 'σαι η ποθητή μου.»

(Ν. Πολίτης, Εκλογαί από
τα τραγούδια του Ελληνικού λαού,
αρ. 79)

δοκίμιν: δοκιμασία, αγώνας, άθλος.
ένας το παίρνει δάχτυλο: ένας
το μετακίνησε ένα δάχτυλο.
μονοσυνάγουνται: συγκεντρώνονται
στο ίδιο μέρος.
μονοχειάρι το 'πιασε: το 'πιασε με
το ένα χέρι.

► ► Να διακρίνετε τις αναλογίες
που υπάρχουν στους αγώνες που
προκήρυξαν η Πηνελόπη και
η κόρη του δημοτικού τραγουδιού.

Γ. ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΕΡΓΑΣΙΕΣ

- 1.** Πώς εξελίχτηκε ο αγώνας, ώσπου
το τόξο να φτάσει στα χέρια του
Οδυσσέα;

- 2.** Αναλύστε την παρομοίωση των στίχων 444-448.
- 3.** Προσέξτε τις διαφορούμενες* εκφράσεις: α. «αύριο ο θεός θα κρίνει σε ποιον θα δώσει σίγουρα τη νίκη» (στ. 310), και β. «μα είναι τώρα η ώρα να ετοιμαστεί το δείπνο» (στ. 467)· και απαντήστε στις εξής ερωτήσεις: πώς εννοεί ο Οδυσσεύς αυτές τις φράσεις, πώς τις αντιλαμβάνονται οι μνηστήρες και πώς λειτουργούν γι' αυτούς;
- 4.** Σχετικά με το ποια μορφή είχαν τα πελέκια μέσα από τα οποία πέρασε το βέλος υπάρχουν διάφορες θεωρίες – κυριότερες είναι οι εξής:

α. Για πελέκια με στειλιάρια που στερεώνονταν στο έδαφος:

– Τα πελέκια ήταν από την αρχή κατασκευασμένα με μια τρύπα πάνω στη λεπίδα (βλ. την εικ. 8α').

– Τα πελέκια ήταν δίστομα/διπλά με τις δυο λεπίδες να αναστρέφονται προς τα μέσα, ώστε να σχηματίζουν κύκλο, αν και όχι τέλειο (εικ. 8β').

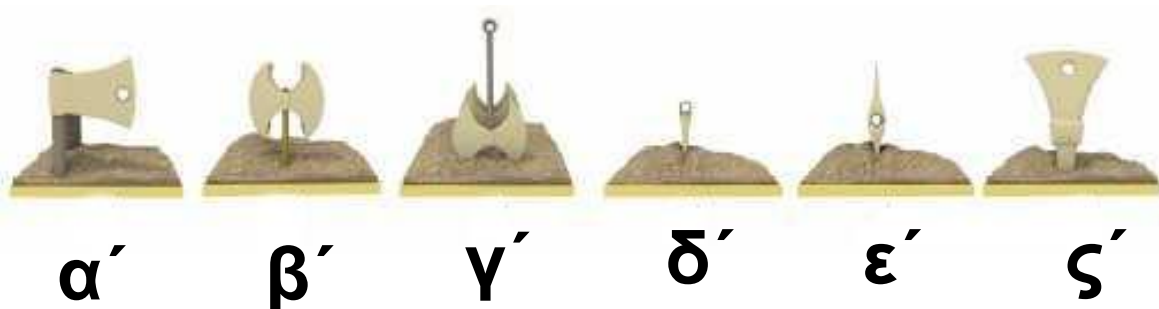
β. Τα πελέκια ήταν δίστομα με μεταλλική λαβή, στην άκρη της οποίας υπήρχε κρίκος, για να μπορούν να κρέμονται ως αναθήματα / αφιερώματα στερεώνονταν με τις κεφαλές προς τα κάτω (εικ. 8γ' και 7).

γ. Από πελέκια, με μονές ή διπλές κόψεις, έβγαζαν τα στειλιάρια και τα στερέωναν με την κόψη

στο έδαφος (εικ. 8δ' και 8ε').

δ. Τα πελέκια ήταν λατρευτικά, χυμένα ολόκληρα στο μέταλλο, με μια τρύπα στη λεπίδα, για να τα κρεμούν στον τοίχο ως αναθήματα· στερεώνονταν με τη λαβή προς τα κάτω (εικ. 8ς').

►► Προσέξτε τις εικόνες των παρακάτω πελεκιών και σχεδιάστε την εκδοχή που εσείς θεωρείτε πιθανότερη.

8. Εικόνες διάφορων πελεκιών

Δ΄. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Πώς το τόξο έφτασε στα χέρια του Οδυσσέα, πώς εκείνος το χειρίστηκε και τι πέτυχε;

7. Ο Οδυσσέας χτυπά τον στόχο.
Χαρακτικό του Φλαμανδού
Th. ναη Thulden, 1606-1669.
(Σαν Φρανσίσκο, Μουσείο Καλών
Τεχνών)

26η ΕΝΟΤΗΤΑ: χ (περίληψη – (ανάλυση αποσπασμάτων))

ΚΥΡΙΑ ΘΕΜΑΤΑ:

- Σύγκρουση του Οδυσσέα και της ομάδας του με τους μνηστήρες
- Τιμωρία των άπιστων υπηρετριών και του Μελάνθιου
- Εξαγνισμός των ανακτόρων

A.1. Περιληπτική αναδιήγηση της ραψωδίας χ: Μνηστηροφονία

Ο Οδυσσέας, μετά την επιτυχία του, πέταξε τα ράκη και έστρεψε το τόξο εναντίον των μνηστήρων με πρώτο νεκρό τον πιο προκλητικό απ' όλους, τον Αντίνοο. Οι μνηστηρες αναστατώθηκαν και άρχισαν να τον απειλούν, τρόμαξαν όμως όταν άκουσαν τις κατηγορίες του και

κατάλαβαν ποιος ήταν. Τότε ο Ευρύμαχος ζήτησε έλεος υποσχόμενος πλούσια αποζημίωση, ο Οδυσσέας όμως αρνήθηκε κάθε συμβιβασμό και τους κάλεσε σε αναμέτρηση. Στη σύγκρουση που ακολούθησε σκοτώθηκαν ο Ευρύμαχος και ο Αμφίνομος.

Ο Οδυσσέας συνέχισε να τοξεύει, ενώ ο Τηλέμαχος φρόντισε να εφοδιάσει την τετραμελή ομάδα του με ασπίδες, δόρατα και κράνη, ξέχασε όμως την πόρτα της αποθήκης ανοιχτή. Βρήκε έτσι την ευκαιρία ο Μελάνθιος και πήρε κι αυτός δώδεκα αρματωσιές για τους μνηστήρες, και η σύγκρουση γενικεύτηκε.

Πλησίασε τότε τον Οδυσσέα η Αθηνά με τη μορφή του Μέντορα, τον ενθάρρυνε και πέταξε μετά σαν χελιδόνι στο δοκάρι της στέγης.

Στους μνηστήρες έδινε θάρρος και εντολές ο Αγέλαος, η Αθηνά όμως φρόντιζε να αστοχούν οι επιθέσεις τους· κατάφεραν μόνο να τραυματίσουν εξώδερμα τον Τηλέμαχο και τον Εύμαιο. Αντίθετα, οι επιθέσεις της ομάδας του Οδυσσέα ευστοχούσαν όλες και σχεδόν τους αποτελείωσαν.

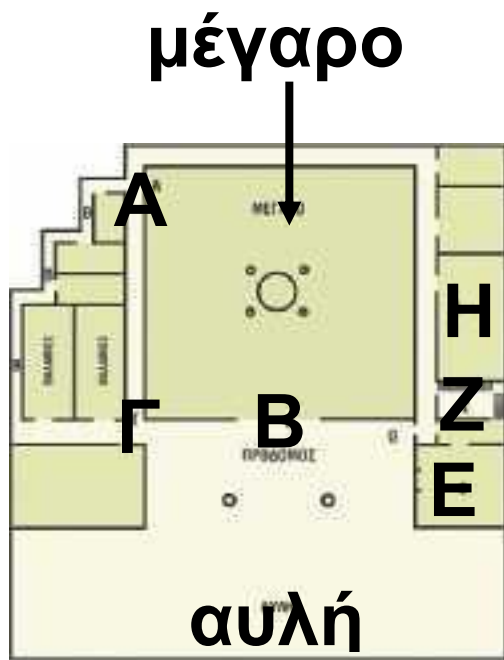
Ακολούθησαν τρεις σκηνές ικεσίας: Ο μάντης Ληώδης μάταια ικέτευε τον Οδυσσέα να τον λυπηθεί. Οι ικεσίες όμως του Φήμιου και του Μέδοντα εισακούστηκαν.

Ο Οδυσσέας κάλεσε, έπειτα, την Ευρύκλεια που, μόλις είδε νεκρούς τους μνηστήρες, πήγε να αλαλάξει από χαρά, της έκοψε όμως εκείνος τη φόρα και της ζήτησε να απαριθμήσει τις πιστές και τις άπιστες δούλες.

Κάλεσε, λοιπόν, τις δεύτερες (δώδεκα τον αριθμό) να βοηθήσουν στη μεταφορά των νεκρών στην αυλή και στον καθαρισμό της αίθουσας και έδωσε εντολή στον Τηλέμαχο να τις σκοτώσουν μετά, μαζί και τον Μελάνθιο. Τέλος, ο Οδυσσέας εξάγνισε το παλάτι από το φονικό με θειάφι και φωτιά και κάλεσε τις (τριάντα οχτώ) πιστές δούλες, που έσπρυσαν χαρούμενες με δάδες αναμμένες και καλωσόρισαν τον αφέντη τους.

1. Αγαλμα της Αθηνάς - 6ος αι. π.Χ. (Αθήνα, Μουσείο Ακροπόλεως)

2. Σχεδιάγραμμα του κεντρικού κτιρίου των ανακτόρων της Ιθάκης (με βάση σχέδιο της H.L . I Lorimer).

- A:** Η πίσω πόρτα του μεγάρου, που οδηγεί στις αποθήκες και σε θαλάμους (**B**). - **Γ:** Ο διάδρομος που από την πίσω πόρτα οδηγεί στον πρόδομο και στην αυλή. - **Δ:** Το κατώφλι του μεγάρου, από όπου τοξεύει ο Οδυσσέας. - **Θ:** Το κατώφλι που οδηγεί στα διαμερίσματα της Πηνελόπης και των υπηρετριών (**E, Z, H**·το **Z**, ιδιαίτερα, δείχνει την υπερυψωμένη κάμαρη της Πηνελόπης, το υπερώο).

τώρα θα βάλω στόχο δεύτερο, που
δεν τον έφτασε ποτέ άνθρωπος
άλλος,

8-9 αν έχω τύχη και πετύχω, αν
ο Απόλλωνας μου δώσει / τέτοια
δόξα.»

10 Είπε και την πικρή σαΐτα
σημαδεύοντας τη ρίχνει
στον Αντίνοο πάνω,
την ώρα που άπλωνε το χέρι του να
πιάσει την ωραία κούπα, [...]

19 κι εκείνος χτυπημένος έγειρε,
του ξέφυγε η κούπα από το χέρι
[...].

450 Τότε στην αίθουσα
οι μνηστήρες βοή μεγάλη
σήκωσαν, βλέποντας τον Αντίνοο
να πέφτει σκοτωμένος·
αλλοπαρμένοι από τη θέση τους
πετάχτηκαν,

25

στριφογυρίζοντας

**στην κάμαρη, κοιτάζοντας με μάτια
ορθάνοιχτα**

τριγύρω τους καλοχτισμένους

τοίχους.

Αλλά δεν είδαν κάπου ένα σκουτάρι

ή κάποιο δόρυ άλκιμο,

κι έτσι, με χολωμένα λόγια πήραν

τον Οδυσσέα να βρίζουν:

«Ξένε, σφάλμα βαρύ που

**διάλεξες ανθρώπους να τοξεύσεις,
αλλά**

30

το κόλπο σου δεν θα πετύχει

δεύτερη φορά·

τώρα σου μέλλεται αναπόφευκτος

χαμός δικός σου,

γιατί θανάτωσες το πρώτο και

καλύτερο από τα παλικάρια

της Ιθάκης – σίγουρα θα σε φαν κι

εσένα εδώ οι γύπες.»

Έτσι παράλογα μιλούσαν, γιατί

φαντάστηκαν πως άθελά του

35 ο Οδυσσέας τον σκότωσε –
μωροί, που δεν κατάλαβαν πως
πάνω
στο κεφάλι τους κρεμόταν κιόλας
σ' όλους η θηλιά του ολέθρου.

**Ο Οδυσσέας απευθύνει
κατηγορίες στους
αναστατωμένους μνηστήρες**

Ο Οδυσσέας όμως πολυμήχανος
λοξά τούς κοίταξε κι άγρια τους
αντιμίλησε:
«Σκυλιά, που λέγατε δεν θα
γυρίσω πια στον τόπο μου, μετά
της Τροίας τον πόλεμο· γι' αυτό
ρημάζετε στο μεταξύ το βιος μου,
40 βάναισα σέρνετε γυναίκες
δούλες στο κρεβάτι σας,
παντρολογήματα

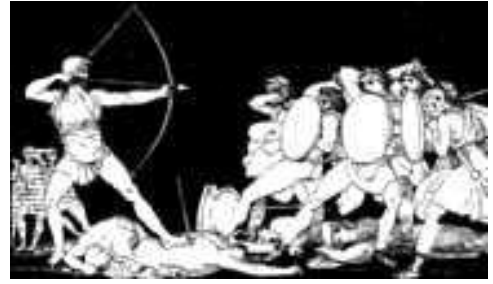
γυρεύετε, ενόσω ακόμη ζω, με
τη δική μου τη γυναίκα.
**Δεν φοβηθήκατε καν τους θεούς,
που τον πλατύ ουρανό κατέχουν,
μήτε και των ανθρώπων
τη μελλοντική, δίκαιη εκδίκηση.**

**οὔτε θεοὺς δείσαντες, οἱ οὐρανὸν
εὐρύν ἔχουσιν, / οὔτε τιν'
ἀνθρώπων νέμεσιν κατόπισθεν
ἔσσεσθαι <39-40> / 42-3**

**Μα τώρα κρέμεται η θηλιά του
ολέθρου πάνω στο κεφάλι σας.»**

45 **Ακούγοντας τα λόγια του
εκείνοι χλώμιασαν, τους έπιασε
φόβος και τρόμος,
κοίταζε ο καθένας από πού να
φύγει, πώς θα μπορούσε να
γλιτώσει
το κεφάλι του απ' τον χαμό.**

3. Ο Οδυσσέας
φονεύει τους μνηστή-
ρες. Χαρακτικό
του Άγγλου J. Glaxman
(Λονδίνο, Αίθουσα Τέχνης Tate)

**Ο Ευρύμαχος απολογούμενος
ενοχοποιεί τον Αντίνοο και ζητεί
συμβιβασμό**

Μόνο ο Ευρύμαχος τόλμησε να
μιλήσει λέγοντας:
«Αν είσαι ο ιθακήσιος που γύρισε
στον τόπο του, αν είσαι
ο Οδυσσέας,
50 ό,τι μας έσυρες και δίκαιο
είναι και σωστό, για τα πολλά κι
ατάσθαλα
που οι Αχαιοί έχουν πράξει, και
μέσα στο παλάτι κι απέξω
στα χωράφια.

Μα να που αυτός κείται πια
νεκρός, ο Αντίνοος,
πρωταίτιος των πάντων· αυτός
ευθύνεται για τα ανόσια έργα.
Όχι από πόθο βέβαια να παντρευτεί
ή κάποια ανάγκη,
55 αλλά επειδή άλλα φρονούσε
το μυαλό του, που ο γιος
του Κρόνου όμως
δεν έστερξε να γίνουν· ήθελε ο ίδιος
να 'ναι βασιλιάς στον τόπο
της καλόχτιστης Ιθάκης, ήθελε με
καρτέρι να σκοτώσει και τον γιο
σου.

Μα τώρα, όπως του ταίριαζε,
εξοντώθηκε· αλλά κι εσύ
λυπήσου τον λαό σου. Όσο για μας,
αυτά που μέσα στο παλάτι

60 φάγαμε κι ήπιαμε, θα τα
ξοφλήσουμε, και με το παραπάνω·

καθένας από μας, μαζεύοντας κι
απ' τον λαό, θα φέρει ανταμοιβή
είκοσι βόδια, θ' ανταποδώσει
μάλαμα και χαλκό, ώσπου να
μαλακώσει
η πέτρινη καρδιά σου – ως τότε
δικαιούσαι να 'σαι χολωμένος.»

4. Ασημένιο κύπελλο
από την Έγκωμη -
14ος αι. π.Χ. (Λευκωσία,
Μουσείο Κύπρου)

5. «Ευρύμαχε, κι αν όλα
τα αποδώσετε...»

6. «...διπλώθηκε
στην τάβλα, σκορπίζοντας
δίδυμη κούπα...»

Ο Οδυσσέας αρνείται κάθε συμβιβασμό και τους καλεί σε αναμέτρηση

Τον κοίταξε ο Οδυσσέας λοξά και πολυμήχανος του μίλησε άγρια:

65 «Ευρύμαχε, κι αν όλα τα αποδώσετε τα πατρικά αγαθά μου, όσα στο μεταξύ σφετεριστήκατε,¹ κι αν βρείτε κι άλλα απ' αλλού, και πάλι αυτά τα χέρια δεν σταματούν μπροστά στο φονικό, προτού πληρώσουν οι μνηστήρες όλοι την ξέφρενη ανομία τους.

Να το λοιπόν το δίλημμά σας:
αντισταθείτε πολεμώντας ή
70 το βάζετε στα πόδια, αν κάποιος κατορθώσει τον θάνατό του ν' αποφύγει, την κακή του μοίρα – δεν το νομίζω ωστόσο

πως έστω κι ένας θα γλιτώσει από
τον μαύρο όλεθρο.»

[Ο Ευρύμαχος κήρυξε τώρα
αντεπίθεση με τα σπαθιά που
διέθεταν όλοι τους.]

86 Είπε κι ευθύς το κοφτερό
σπαθί του τράβηξε (χάλκινο,
αμφίστομο) κι όρμησε πάνω του
άγρια κραυγάζοντας. Πρόλαβε
όμως

ο Οδυσσέας θείος, έριξε, και τον
βρήκε κατάστηθα η σαΐτα [...].

90 Του φεύγει από το χέρι τότε
το σπαθί, τρεκλίζοντας διπλώθηκε
στην τάβλα, σκορπίζοντας δίδυμη
κούπα και φαγιά στο πάτωμα· [...]

95 Τώρα αντιμέτωπος
στον ένδοξο Οδυσσέα βγήκε
μπροστά ο Αμφίνομος,
τραβώντας ξίφος κοφτερό, μήπως
και κάνει πίσω εκείνος,
αφήνοντας την πόρτα ελεύθερη.

Πρόλαβε όμως ο Τηλέμαχος, έτρεξε
πίσω του και με το χάλκινό του
δόρυ

99-100 τον χτύπησε μεσοπλατίς·
[...] / οπότε αυτός κάτω σωριάστηκε
με βρόντο [...].

[Οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές
προμηθεύονται τώρα ασπίδες,
δόρατα, περικεφαλαίες, και
η σύγκρουση γενικεύεται, υπερέχει
όμως η τετραμελής ομάδα
του Οδυσσέα.]

325 [...] οι τέσσερις,
μέσα στην αίθουσα ορμώντας,
χτυπούσαν τους μνηστήρες, δεξιά
ζερβά, κι άγριος βόγκος έβγαινε,
συντρίβονταν κεφάλια,
το πάτωμα παντού πλημμύρισε
αίμα.

Σκηνές Ικεσίας: α. Η Ικεσία του Ληώδη

Τότε ο Ληώδης τρέχοντας
προσπέφτει στου Οδυσσέα
τα γόνατα

330

και τον ικέτευε με λόγια που
πετούσαν σαν πουλιά:

«Πέφτω στα γόνατά σου· έλεος,
Οδυσσέα, σπλαχνίσου με.

Εγώ ποτέ δεν πείραξα σε τούτο
το παλάτι καμιά γυναίκα,
ποτέ υβριστικά δεν φέρθηκα με
λόγια κι έργα· αντίθετα
πολλές φορές δοκίμασα φρένο να
βάλω στους μνηστήρες [...].

338

Εγώ ωστόσο, που μάντης
ήμουν μόνο στις θυσίες, αθώς
κινδυνεύω

να θανατωθώ, αφού δεν έχουν πια
τα ευεργετήματα καμιάν
ανταμοιβή.»

340 Άγρια και λοξά τον κοίταξε
ο Οδυσσέας πανούργος:

Τόν δ' ἄρ' ὑπόδρα ἰδὼν προσέφη
πολύμητις Ὀδυσσεύς <320> / 340

«Αν λες πως μόνο μάντευες για
των μνηστήρων τις θυσίες,
τότε γιατί τόσες φορές ευχήθηκες
να μη χαρώ κι εγώ
μέρα γλυκιά του γυρισμού; γιατί
μαζί τους γύρευες
γυναίκα σου να κάνεις τη γυναίκα
μου, να της γεννήσεις και παιδιά;

345 Λοιπόν, δεν θ' αποφύγεις
τώρα τον φονικό σου θάνατο.» [...]

7. Ο Φήμιος ικετεύει.
Πηγή: Ομήρου Οδύσσεια 3)

β. Η ικεσία του Φήμιου

350 Και πάνω εκεί ο Φήμιος,
του Τέρπριου γιος, ο αοιδός, πέτυχε
να ξεφύγει από τον μαύρο χάρο –
αυτός που άθελά του τραγουδούσε
στους μνηστήρες.²

Τώρα στα χέρια του κρατώντας
τη γλυκόφθογγη κιθάρα,
όρθιος στήθηκε στο μεσοπόρτι, ενώ
ο νους του μοιρασμένος

355 γύρευε τη λύση: έξω να βγει
από το μέγαρο και να προσφύγει
ικέτης

στον βωμό του Δία,³ χτισμένο
στον αυλόγυρο για
τον μεγαλοδύναμο θεό,
όπου συχνά στο παρελθόν
ο Οδυσσέας κι ο πατέρας του

έκαιγαν προς τιμήν του μεριά
βοδίσια; ή να προσπέσει
στου Οδυσσέα τα γόνατα,
να τον παρακαλέσει; Κι όπως το
σκέφτηκε καλύτερα, αυτό του
φάνηκε

360 ωφελιμότερο, του Οδυσσέα
τα γόνατα ν' αγγίξει [...]:

366 «Πέφτω, Οδυσσέα,
στα γόνατα· έλεος και σπλαχνίσου
με.

γυνοῦμαι σ', Ὀδυσσεῦ· σύ δέ μ'
αἶδεο καί μ' ἐλέησον <344>/366

Βάρος θα το 'χεις στην καρδιά σου,
αν θανατώσεις αιιδό –
εμένα, που θεούς κι ανθρώπους
τραγουδώ κι ευφραίνω. [...]

370-71 [...] Αν θες, κι εδώ για χάρη
σου / μπορώ να τραγουδήσω, σε
βλέπω σαν θεό.

Γι' αυτό κρατήσου, μη με σφάξεις με
χαλκό. Μπορεί κι ο ακριβός σου
γίος

να μαρτυρήσει, να σου το πει
ο Τηλέμαχος, πως με το ζόρι κι
άθελά μου

στα γλέντια των μνηστήρων
τραγουδούσα· μ' έσερναν με τη βία
μέσα,

375

αυτοί που ήσαν
περισσότεροι κι είχαν μεγάλη
δύναμη.»

Τα λόγια του άκουσε ο γενναίος
Τηλέμαχος,
γύρισε στον πατέρα του κι από
κοντά τού μίλησε:

«Παρακαλώ κρατήσου, και μη
χτυπάς έναν αθώο με το χάλκινο
σπαθί σου.

Λέω να σώσουμε ακόμη και
τον Μέδοντα, τον κήρυκα, που

380

**παιδί ακόμη, πάντα με
φρόντιζε στο σπίτι. [...]»
όσο εγώ ήμουν**

**καὶ κήρυκα Μέδοντα σαώσομεν,
ὅς τε μευ αἰεὶ / οἴκῳ ἐν ἡμετέρῳ
κηδέσκετο παιδὸς ἔοντος
<357-8>379-80**

384

**Τον λόγο του ο Μέδων
άκουσε, στη σκέψη πάντα
φρόνιμος.**

385

**Είχε στο μεταξύ κουρνιαώσει
κάτω από κάποιο κάθισμα,
κουκουλωμένος με βοδίσιο φρέσκο
δέρμα, μήπως γλιτώσει
τον μαύρο χαλασμό του.**

Η ικεσία του Μέδοντα

**Εκείνην όμως τη στιγμή ξεμύτισε,
πέταξε από πάνω του**

το δέρμα του βοδιού, έτρεξε
στον Τηλέμαχο,
390 γονατιστός πιάνει τα γόνατά
του, και τον ικέτευε
με λόγια που πετούσαν σαν

πουλιά:
«Τηλέμαχε, να με μπροστά σου
ζωντανός. Κρατήσου εσύ και πες
και στον πατέρα σου το σώμα μου
να μη χαλάσει με το χάλκινο σπαθί
[...].»

397 Του χαμογέλασε μιλώντας
ο Οδυσσέας πολύγνωνμος:
«θάρρος, σ' έσωσε τώρα αυτός και
σε γλιτώνει.

Όμως να μάθεις μέσα σου κι εσύ
και να το πεις στους άλλους:

400 έργα καλά βγαίνουν
ανώτερα από την έμπρακτη κακία.

κακοεργίης εύεργεσίη μέγ'
ἀμείνων <374>/400

Μα τώρα βγείτε οι δυο σας έξω,
μείνετε καθισμένοι στην αυλή,
μακριά απ' αυτό το φονικό, εσύ κι
ο φημισμένος αιιδός· [...].»

404

Τον άκουσαν κι υπάκουσαν,
αμέσως βγήκαν έξω από
την αίθουσα,

405

πήγαν και κάθισαν πλάι
στον βωμό του Δία,
μεγαλοδύναμου προστάτη, ενώ
το μάτι τους αλαφιασμένο
ολόγυρα κοιτούσε, γιατί κρατούσε
ακόμη ο φόβος του θανάτου.
Στο μεταξύ κι ο Οδυσσέας
στύλωνε παντού το βλέμμα του,
μήπως και δει
κάποιον που ξέμεινε σώος ακόμη
και κρυμμένος, μήπως γλιτώσει
από τον θάνατο.

410

Τότε τους είδε όλους,
πολλούς στο αίμα και στη σκόνη

βουτηγμένους, κάτω πεσμένους.

Ωσάν τα ψάρια που οι ψαράδες
τα τραβούν στο κοίλο περιγιάλι με
το πολύτροπό τους δίχτυ,
έξω απ' την αφρισμένη θάλασσα, κι
αυτά, στην αμμουδιά χυμένα,
από τον πόθο σπαρταρούν για
το θαλάσσιο κύμα,

415 ώσπου λαμπρός ο ήλιος πια
τα θανατώνει· όμοιοι με ψάρια κι
οι μνηστήρες,
χύμα κι αυτοί ένας πάνω στον άλλο
σωριασμένοι. [...]

[Ο Οδυσσέας, αφού τελείωσε
το έργο του, κάλεσε την Ευρύκλεια.]

Η αντίδραση της Ευρύκλειας και η συμβουλή του Οδυσσέα

434 Μόλις η παραμάννα αντίκρισε
νεκρά τα σώματα να κολυμπούν

435-36

στο αίμα, πήγε να βγάλει
ολολυγή, βλέποντας / το μεγάλο
αυτό κατόρθωμα.

Ο Οδυσσέας όμως τη σταμάτησε,
της έκοψε τη φόρα πριν ξεσπάσει
[...]:

439

«Κράτησε τη χαρά σου μέσα
σου, φυλάξου κι άσε τις κραυγές·

440

δεν είναι κίόλας όσιο,
μπροστά σε σκοτωμένους να
καυχιέσαι.

Αυτούς τους δάμασε μοίρα θεού,
τιμώρησε τα ανόσια έργα τους,

τούσδε δέ μοῖρ' έδάμασσε θεών
καί σχέτλια έργα <413>/441

αφού δεν έδειχναν καμιά τιμή για
τον συνάνθρωπό τους,
τον ταπεινό ή και τον πιο
σπουδαίο, όποιος τούς έπεφτε
μπροστά.

Γι' αυτό τους βρήκε θάνατος
φριχτός, για τις φριχτές τους
πράξεις.

445 Τώρα ωστόσο μέτρα μου
του παλατιού τις δούλες,
πόσες και ποιες μας δείχνουν
περιφρόνηση, πόσες αθώες
έμειναν.»

[Ακολουθεί η τιμωρία και των
άπιστων δούλων, ο εξαγνισμός του
παλατιού και το καλωσόρισμα του
Οδυσσέα από τις πιστές δούλες.]

1 (στ. 66) όσα στο μεταξύ σφετερι-
στήκατε: όσα στο μεταξύ οικειο-
ποιηθήκατε/κάνατε δικά σας
παράνομα.

2 (στ. 350-2) (πρβλ. α 172, σελ. 135
α' τόμος): Για τον φημισμένο αοιδό
Φήμιο, τον γιο του Τέρπιου (< τέρ-
πω > τέρψις), ο ποιητής επιφυλάσ-
σει τιμητική αντιμετώπιση ως φόρο

τιμής στο αθάνατο δώρο της ποιή-
σης, 353 κ.ε. (σε αντίθεση προς
τον κωμικό ρόλο του κήρυκα Μέδο-
ντα, 384 κ.ε., και τη σκληρότητα
απέναντι στον ιερομάντη Ληώδη,
340-345).

3 (στ. 355-6) να προσφύγει ικέτης
στον βωμό του Δία: Στην αυλή
του παλατιού (και κάθε σπιτιού)
υπήρχε βωμός του Δία, όπου
προσφέρονταν θυσίες, εξασφάλιζε
όμως και άσυλο όποιος κατέφευγε
εκεί.

8. Βωμός του 500 π.Χ.
με ανάγλυφη παράσταση
άρματος. (Συρακούσες,
Αρχαιολογικό Μουσείο)

9. Οι μνηστήρες
προσπαθούν να
σωθούν. Λεπτομέ-
ρεια αγγειογραφίας
του 5ου αι. π.Χ.
(Βερολίνο, Αρχαιο-
λογικό Μουσείο)

10. Οι μνηστήρες.
Έργο του Γάλλου
ζωγράφου Gustave
Moreau 1826-1898.
(Παρίσι, Μουσείο G.
Moreau)

► ► Περιγράψτε τις παραπάνω
εικόνες. (Στην εικ. 10 μπροστά
στις πύλες, όρθιος αριστερά, μόλις
διακρίνεται ο Οδυσσέας.)

Β΄. ΠΑΡΑΛΛΗΛΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

- «Όμως ο Αχιλλέας, αφού την πήρε τη ζωή του θείου Έκτορα, / τον έδεσε στο άρμα του και γύρω από τον τάφο του φίλου του / τον έσερνε» (Ιλιάδα, Ω 50-52, 8ος αι. π.Χ.)
- «δεν είναι κιόλας όσιο, μπροστά σε σκοτωμένους να καυχιέσαι» (Οδύσσεια, χ440, 2-3 δεκαετίες αργότερα)
- «ανέντιμο είναι να ονειδίζεις νεκρούς» (Αρχίλοχος, 7ος αι. π.Χ.)
- τὸν τεθνηκότα μή κακολογεῖν (Χίλων, 6ος αι. π.Χ.)
- «εἶναι φοβερό να καυχιέται κανείς πάνω σε ανθρώπους που μόλις σκοτώθηκαν» (Κρατίνος, 5ος αι. π.Χ.)
- ὁ ἀποθανὼν δεδικαίωται

(Απ. Παύλος, Καινή Διαθήκη, Προς Ρωμαίους ζ, 7)

- Και το δίκαιο του πολέμου στα νεότερα χρόνια επιβάλλει σεβασμό στους νεκρούς.

► ► Πώς συμπεριφέρθηκε ο Αχιλλέας στον νεκρό Έκτορα, που σκότωσε τον φίλο του Πάτροκλο, και ποια στάση επιβάλλουν απέναντι στους νεκρούς τα άλλα αποσπάσματα; Πώς μπορεί να δικαιολογηθεί η διαφορά;

Γ. ΘΕΜΑΤΑ ΓΙΑ ΣΥΖΗΤΗΣΗ – ΕΡΓΑΣΙΕΣ

1. Ποιες κατηγορίες βαρύνουν τους μνηστήρες; (με βάση τους στίχους 38-43 και 52-57)

- 2. Πώς χαρακτηρίζεται ο Ευρύμαχος από την απάντηση του στον Οδυσσέα; (στ. 49-63) Είναι σύμφωνος ο λόγος του αυτός με το γνωστό μας ήθος του;**
- 3. Σχολιάστε το επιχείρημα με το οποίο απέρριψε ο Οδυσσέας την πλούσια αποζημίωση που του πρότεινε ο Ευρύμαχος (στ. 65-68).**
- 4. Για ποιους λόγους σώθηκαν ο αοιδός Φήμιος και ο κήρυκας Μέδοντας; (βλ. τους στ. 350-400)**
- 5. Ποια στάση κράτησε ο Οδυσσέας απέναντι στο κατόρθωμά του; (στ. 439-444). Να συγκρίνετε τη στάση του αυτή με τη στάση του απέναντι στον τυφλωμένο Κύκλωπα (ι 527-584, σελ. 74-80 τέταρτος τόμος).**

11. Ο Δίας σε
αργυρό νόμισμα
της Ήλιδας, 360
περίπου π.Χ. (Αθήνα,
Νομισματικό Μουσείο)

Δ΄. ΑΝΑΚΕΦΑΛΑΙΩΣΗ

Στην Οδύσσεια ισχύει, ως γνωστόν, η ηθική αρχή: (θεϊκή) προειδοποίηση - μη συμμόρφωση - τιμωρία. Να δείξετε (σε μια παράγραφο 3-4 γραμμών) πώς η αρχή αυτή εφαρμόζεται στην περίπτωση των μνηστήρων: _____

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΟΥ 6ου ΤΟΜΟΥ

- 23η Ενότητα ρ, σ: (περίληψη)-
ρ 331-376/<209-327 (ανάλυση) ...7**
- 24η Ενότητα τ,υ: (περίληψη –
ανάλυση αποσπασμάτων)33**
- 25η Ενότητα φ:(περίληψη)-
φ 303-473/<273-434>(ανάλυση) 68**
- 26η Ενότητα χ: (περίληψη –
ανάλυση αποσπασμάτων)96**

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Θρησκευμάτων και Αθλητισμού / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.